

Piia Salo
Elina Wetterstrand
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö, 2019

OPIKELUHUOLLON KEINOT TUKEA KESKEYTTÄMISVAARASSA OLEVIA NUORISOIKÄISIÄ OPIKELIJOITA AMMATTIOPISTOSSA

TIIVISTELMÄ

Piia Salo & Elina Wetterstrand

Opiskeluhuollon keinot tukea keskeyttämiskaarassa olevia nuorisoihäisiä opiskelijoita ammattiopistossa

76 sivua ja 2 liitettä

Lokakuu 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto

Sosionomi (YAMK)

Syrjäytymiskaarassa olevien terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ja kuvata keskeyttämiskaarassa olevien opiskelijoiden haasteita ja tuen tarvetta sekä kartoittaa opiskeluhuollon keinoja auttaa keskeyttämiskaarassa olevia opiskelijoita. Lisäksi tarkasteltiin opiskeluhuollon kehittämiskohdita, jotta opiskeluhuolto pystyisi vastaamaan entistä paremmin opiskelijoiden tuen tarpeisiin. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä pääkaupunkiseudulla toimivan ammattiopiston kanssa. Tässä työssä keskeyttämistä käsiteltiin opintojen hidastumisena tai opintojen väliaikaisena tai pysyvänä keskeyttämisenä. Keskeyttämiskaaran taustalla voi olla monia elämää ja opintoja kuormittavia osatekijöitä. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruun menetelmänä on käytetty ryhmämuotoista teemahaastattelua. Kolmella haastattelulla tavoitettiin yhteensä kahdeksan opiskeluhuollon työntekijää. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyyssia käyttäen. Opinnäytetyön tuloksia voi hyödyntää ammattiopistoissa keskeyttämistä ehkäisevän työn tukena sekä opiskeluhuollon toiminnan kehittämisessä.

Keskeyttämiskaarassa olevien opiskelijoiden haasteet ja tuen tarpeet ilmenivät yksilö- ja ympäristötasolla. Opiskelijoilla oli runsaasti mielenterveyden haasteita sekä elämäntilanteeseen ja elämänhallintaan liittyvää problematiikkaa. Opintojen etenemistä haittasivat myös oppimisvaikeudet, puutokset osaamisessa sekä motivaation puute. Lisäksi opiskelijoiden tilannetta kuormittivat tuen puute ja irrallisuus opiskeluryhmästä ja opinnoista. Suuressa keskeyttämiskaarassa olivat opiskelijat, jotka olivat päätyneet opiskelemaan itselleen sopimattomalle alalle. Opiskeluhuolto tuki keskeyttämiskaarassa olevia opiskelijoita opintojen etenemistä ja suorittamista tukevien toimenpiteiden avulla. Työmenetelminä käytettiin opiskelijoiden kohtaamista, systemaattista tuen tarpeen kartoitusta sekä yhteistyötä. Kehittämisehdotuksia opiskeluhuollon toimintaan löytyi keskeyttämiskaarassa olevien opiskelijoiden erityisten tarpeiden huomioimisesta, kohtaamisesta sekä tuen oikea-aikaisuudesta. Lisäksi ammattiopiston henkilöstön tehtävänkuvia ja työnjakoa tarkastelemalla sekä resursointia parantamalla ja oppilaitosten välisen nivelvaiheyhteistyön kehittämisellä voitaisiin entistä paremmin auttaa keskeyttämiskaarassa olevia opiskelijoita.

Opiskelijoiden haasteet ja tuen tarpeet ovat monimutkaisia ja osin kietoutuneita kokonaisuuksia. Tukitoimilta vaaditaan vastaavasti monialaisuutta ja yhteistyötä. Toisaalta konkreettiset keinot opiskelijoiden tukemiseksi ovat yksinkertaisia kohtaamisia ihmisten välillä, kuten tervehtimistä, huomaamista ja välittämistä.

Asiasanat: ammatillinen toinen aste, keskeyttäminen, opiskelija, opiskeluhoolto, kehittäminen

ABSTRACT

Piia Salo & Elina Wetterstrand

Means of student welfare supporting young students in danger of interrupting their vocational school studies

76 pages and 2 appendices

October 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Master's degree in social services and health care

Master's Degree in the Promotion of the Health and Well-Being of People in Danger of Marginalisation

The objective of the thesis was to clarify and depict the challenges and needs of students in danger of dropping out of studies. Also, the development areas of the student welfare services were observed so that they could fit the needs of students better. The thesis was done in collaboration with a vocational school in Helsinki metropolitan area. In this thesis dropping out was considered as a slowdown of studies, interruption or permanent suspension of studies. The risk of dropping out is increased by burdens of life and studies. The thesis is a qualitative research for which the material was collected by themed group interviews. The three interviews reached eight student welfare employees. The research material was analyzed using content analysis. The results of this thesis can be used as a tool preventing interruption of vocational school studies or improving the services of student welfare services.

The challenges and needs of support of students in danger of dropping out manifested at individual and environmental level. The students had plenty of mental health challenges as well as lifestyle and management problems. The progress of studies was hampered by learning difficulties, lack of knowledge and or lack of motivation. In addition, the student's situation was further made difficult by lack of support and detachment from the study group as well as school subjects. Being at risk of interruption of studies was greater among students who were studying in a personally inappropriate field. Student welfare supported students at risk of interruption through measures supporting the continuation and accomplishment of studies. Methods for preventing interruption included student meetings, systematic need for support meetings, and co-operation. Development proposals for the student welfare were found in addressing the specific needs of the students, in encountering and in the correct timing of student aid. Also reviewing the vocational school personnel's job description, improving resourcing and a joint co-operation between schools in the student's transitional stage could be used to help the student at risk of interrupting studies.

Student's challenges and needs for support are complex and partially intertwined. Therefore, multidisciplinary and cooperation is required of the student support. On the other hand, concrete means for support are simple encounterings between people, such as greetings, noticing and caring.

Keywords: vocational studies, interrupting, student, student welfare, development

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 AMMATTIOPISTO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ	5
2.1 Opiskelu ammattiopistossa	5
2.2 Ammatillisen koulutuksen resurssit	6
2.3 Opiskeluhoito ammattiopistossa	8
2.4 Opettajan rooli opintojen tukemisessa	11
3 NUORI AMMATTIIN OPISKELEMASSA	14
3.1 Nuoruus	14
3.2 Keskeyttämisvaarassa oleva opiskelija	16
3.3 Keskeyttämisen vähentäminen	20
4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	23
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	25
5.1 Toimintaympäristö	25
5.2 Haastateltavien valinta ja kuvaus	26
5.3 Metodiset ratkaisut	27
5.4 Aineiston kerääminen	28
5.5 Aineiston analyysi	29
5.6 Tutkimuksen luotettavuus	32
6 TULOKSET	35
6.1 Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteet ja tuen tarve	35
6.1.1 Yksilötason haasteet	35
6.1.2 Yhteisötason haasteet	38
6.2 Opiskeluhoillon keinot tukea keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita	40
6.2.1 Opintojen etenemistä ja suorittamista tukevat toimenpiteet	40
6.2.2 Opiskelijoiden kohtaaminen	41
6.2.3 Systemaattinen tuen tarpeen kartoittaminen	42
6.2.4 Yhteistyö	43
6.3 Opiskeluhoillon kehittämissuositukset	44
6.3.1 Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden erityisten tarpeiden huomioiminen	44
6.3.2 Kohtaaminen ja tuen oikea-aikaisuus	46
6.3.3 Henkilöstön tehtävänkuvien ja työnjaon tarkastelu sekä resursoinnin parantaminen	47
6.3.4 Nivelvaiheyhteistyön kehittäminen	49
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
7.1 Haasteista ja tuen tarpeesta	51
7.2 Tuen ja kohtaamisen merkitys	55
7.3 Kehittämissuositusten vaikuttavuus	59
7.4 Opettajien ja kuraattorien puuttumisen vaikutus tuloksiin	63
7.5 Ammatillinen kehittyminen	64
LÄHTEET	68
LIITE 1. Saatekirje	77
LIITE 2. Suostumuslomake tutkimukseen osallistuvilta	78

1 JOHDANTO

Opintojen keskeyttäminen on erityisesti ammattikoulutuksen pulma. Usein opintojen keskeytyminen nähdään negatiivisena ja nuoren elämänpolkua uhkaavana tekijänä. Kaikkien tutkintoon johtavien koulutusten, eli lukioiden, ammattiopistojen, ammattikorkeakoulujen sekä yliopistojen, yhteenlaskettu keskeyttämisprosentti oli lukuvuonna 2016-2017 5,1 prosenttia. Nämä keskeyttäneet eivät jatkaneet missään toisessa tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Ammattiopistojen osalta keskeyttämisprosentti oli 7,4 perustutkintokoulutuksen osalta. Ammattiopistoissa keskeyttämisprosentti oli suurin verrattuna muihin tutkintoon johtaviin koulutuksiin eri oppilaitoksissa, ja ero lukion keskeyttämisprosenttiin (3,1%) on huomattava. (Tilastokeskus 2019. Koulutuksen keskeyttäminen.)

Ammattiopistojen korkeat keskeyttämisluvut ovat sekä yksilötasolla että yhteiskunnallisesti merkittävät. Nuorten jääminen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle yhdessä väestön ikääntymisen kanssa aiheuttavat suurta painetta hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Nuoria tarvitaan työelämään, jolloin ammattikoulutus on usein minimivaatimus. Ilman toisen asteen tutkintoa jäävien nuorten työllistymismahdollisuudet ovat heikot (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 5). Keskeyttämisistä on pyritty vähentämään monilla eri tavoilla. Esimerkiksi valtakunnalliset ammatillisen koulutuksen läpäisyohjelman (2011-2015) aikana on pyritty vähentämään keskeytyksiä muun muassa luomalla seurantajärjestelmiä, kehittämällä vertaistukea sekä luomalla uusia malleja yhteistyöhön koulutuksesta toiseen siirtymisessä eli nivelvaiheeseen. (Ahola, Saikkonen, Valkoja-Lähtenmäki 2015, 22).

Opinnäytetyön tekijät ovat työskennelleet lastensuojelussa sellaisten lasten ja nuorten kanssa, joille opiskelu on haastavaa ja opinnot päättyneet keskeyttämiseen. Keskeyttämisvaarassa olevia nuoria tulisi jatkossa pyrkiä auttamaan entistä paremmin pysymään kiinni opinnoissaan. Opinnäytetyö kuvaa niitä haasteita, joihin keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat tarvitsevat tukea ja ammattiopiston opiskeluhoillon keinoja auttaa keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita. Lisäksi tarkastellaan kehittämiskohtia, jotta opiskelijoita voitaisiin auttaa jatkossa entistä tehokkaammin.

2 AMMATTIOPISTO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Ammatillinen koulutus on toiseen asteen koulutus, jota järjestetään ammattiopistoissa, alakohteisissa oppilaitoksissa sekä muissa ammatillista koulutusta järjestävissä oppilaitoksissa. Tässä työssä ammatillisen koulutuksen järjestäjistä käytetään yleisnimitystä ammattiopisto. Toisen asteen koulutus sijoittuu Suomen koulutusjärjestelmässä peruskoulutuksen ja korkeakoulutuksen väliin (Opetushallitus 2018). Pääkaupunkiseudulla toimii useita ammatillista koulutusta tuottavia oppilaitoksia. Opiskelijamääriltään pääkaupunkiseudun suurimmat ammattiopistot ovat vuoden 2017 opiskelijamäärien mukaan Helsingissä toimiva Stadin ammattiopisto (9984), Espoon Omnia (8055) ja Vantaan ammattiopisto Varia (3501) (Opetushallinnon tilastopalvelu. Ammatillisen koulutuksen oppilaitokset 2019). Tämän lisäksi pääkaupunkiseudun alueella on kolmen eri ammatillisen erityisoppilaitoksen toimintaa, ammattiopistot Live, Luovi sekä Kiipula. Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimi pääkaupunkiseudulla sijaitseva ammattiopisto.

2.1 Opiskelu ammattiopistossa

Ammatillisesta koulutuksesta säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (L 531/2017). Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammatillista osaamista sekä mahdollisuus eri tavoin hankitun ammattitaidon osoittamiseen. Koulutus tukee opiskelijoiden elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua sekä ylläpitää opiskelijoiden työ- ja toimintakykyä. Tavoitteena on, että opiskelu ammattiopistossa tukee opiskelijan kehitystä hyväksi, tasapainoiseksi ja sivistyneeksi yhteiskuntaan liittyneeksi ihmiseksi. Ammattiopintojen on tarkoitus antaa opiskelijoille tarpeellisia tietoja ja taitoja niin ammatillisen kehittymisen, jatko-opintojen kuin harrastusten ja persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen osalta. Ammatillinen koulutus tähtää vastaamaan työelämän osaamistarpeisiin sekä kehittämään työelämää ja edistämään työllisyyttä. (L 531/2017.)

Ammatillinen perusopetus ja perustutkinnon suorittaminen valmentaa opiskelijaa laajalajaisiin ammatillisiin perusvalmiuksiin alan eri tehtävissä sekä yhdelle alan osa-alueelle

erikoistuneen osaamisen saavuttamiseen. Ammattiopistoissa voi opiskella ammatillisen perustutkinnon lisäksi ammatti- tai erikoisammattitutkinnon sekä suorittaa ammattipätevyys- ja täydennyskoulutuksia. (L 531/2017.) Ammatillisia perustutkintoja on mahdollista suorittaa kahdeksalla eri koulutuslallalla, joista voi valmistua 43 eri perustutkintoon (Opetushallitus 2017). Ennen ammatilliseen peruskoulutukseen sijoittumista on mahdollista opiskella Valma-koulutuksessa eli ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavassa koulutuksessa, joka ei johda tutkintoon vaan vahvistaa opiskelijan valmiuksia suorittaa ammatillinen perustutkinto (L 531/2017).

Toisen asteen ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa ammattiopistossa opiskellen. Nuorisoikäisille, peruskoulun suorittamisen jälkeen opiskelemaan siirtyville, suunnattua opetusta järjestetään opetussuunnitelmaperusteisesti, jolloin opinnot etenevät pääosin koulutuksen opetussuunnitelman mukaan. Koulutusta järjestetään myös aikuisille suunnattuna näyttötutkintona jo työelämässä olleille henkilöille, jolloin osaamisen voi osoittaa ilman opetussuunnitelman mukaista opetusta näyttökokein. (Tilastokeskus. Ammatillinen koulutus. Käsitteet ja määritelmät.) Ammatillisen perustutkinnon voi opiskella myös oppisopimuskoulutuksena. Ammattiopistossa opiskelu tapahtuu oppilaitoksen tiloissa, työpajoissa, työpaikoilla tai digitaalisissa ympäristöissä. Oppisopimuksella opiskelu tapahtuu pääosin työpaikalla. Ammatillisen perustutkinnon opiskelun pohjana on jokaiselle opiskelijalle laadittava henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), johon kirjataan opiskelijan aikaisemmin hankittu osaaminen, suunnitelma tutkintoon tarvittavan osaamisen hankkimista ja ammatillista kehittymistä varten, tarvittavat tukitoimet sekä osaamisen osoittamisen tavat. Tavallisimmin osaaminen osoitetaan näyttämällä se käytännön työtilanteissa työpaikoilla. (L 531/2017.; Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillinen koulutus.) Opinnäytetyömme keskittyy ammatillista perustutkintoa opetussuunnitelmaperusteisesti ammattiopistossa suorittaviin sekä valmentavissa opinnoissa opiskeleviin keskeyttämisvaarassa oleviin nuorisoikäisiin opiskelijoihin.

2.2 Ammatillisen koulutuksen resurssit

Ammattiopistot toimivat valtion ja kuntien rahoittamina. Ammattikoulutuksen reformi uudisti ammattiopistojen rahoitusmallia vuonna 2018 (A 682/2017). Rahoitus koostuu

perusrahoituksesta (50%), suoritusrahoituksesta (35%) sekä vaikuttavuusrahoituksesta (15%). Perusrahoitus maksetaan ammattiopistoille opiskelijavuosien perusteella. Yli kolmasosa rahoituksesta muodostuu tutkintojen sekä niiden osien suorittamisen perusteella. Suoritusperusteisen rahoituksen tavoitteena on kannustaa ammattiopistoja kehittämään toimintaansa tehostamalla oppimisprosesseja sekä huolehtimaan opintojen suorittamisesta niille annettujen tavoiteaikojen mukaisesti. Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden, joiden opinnot etenevät tavoiteaikoja hitaammin ja ovat vaarassa keskeytyä kokonaan, tukitoimien kehittäminen on ammattiopistojen rahoituksenkin suhteen siis merkittävässä osassa ammattiopistojen toimintaa. Vaikuttavuusrahoitus koostuu muun muassa opiskelijoiden opintojen jälkeisestä sijoittumisesta työelämään tai jatko-opintoihin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö Ammatillisen koulutuksen reformi. Ammatillisen koulutuksen rahoituksen uudistus; Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillinen koulutus. Ammatillisen koulutuksen hallinto ja rahoitus.)

Peruskoulun päättävistä nuorista lähes kaikki hakevat opiskelemaan toiseen asteen opintoihin. Vuonna 2015 opinnot aloitti lukiossa 52 prosenttia, ammatillisessa koulutuksessa 42 prosenttia ja valmentavissa opinnoissa kaksi prosenttia peruskoulun päättäneistä. (Loukkola & Rautanen 2017.) Ammattiopistossa opiskeli nuorille suunnatussa koulutuksessa ammatillista perustutkintoa vuonna 2017 156 427 opiskelijaa, joista uusia opiskelijoita oli 45 526 (Tilastokeskus 2018b. Ammatillinen koulutus. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat koulutuslajeittain 2017; Tilastokeskus 2018a. Ammatillinen koulutus. Ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat koulutuslajeittain 2017). Luvuissa eivät ole mukana näyttötutkintoa suorittavat opiskelijat.

Valtakunnallisesti ammatillisia opettajia oli vuonna 2016 yli 14 000 (Penttinen & Portin 2017, 85). Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n (2018) mukaan ammatillisia opettajia on irtisanottu ammatillisen koulutuksen reformin myötä 1 600, vaikka samaan aikaan opiskelijoiden määrä perustutkintokoulutuksissa on kasvanut vuodesta 2012 vuoteen 2017 yli kymmenellä tuhannella opiskelijalla ja vuodesta 2015 vuoteen 2017 noin viidellä tuhannella opiskelijalla. (Opetushallinnon tilastopalvelu. Ammatillinen koulutus. Opiskelijat ja tutkinnot.) Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n lausunnossa (2016) todetaan, että yhden ammatillisen opettajan vastuulla voi olla samanaikaisesti jopa 29 opiskelijan opetus ja ohjaus. Työpaikoilla tapahtuvaan opiskelijoiden ohjaamiseen ja opetukseen on käytettävissä aikaa vain puolesta tunnista tuntiin viikossa yhtä opiskelijaa kohden pitäen

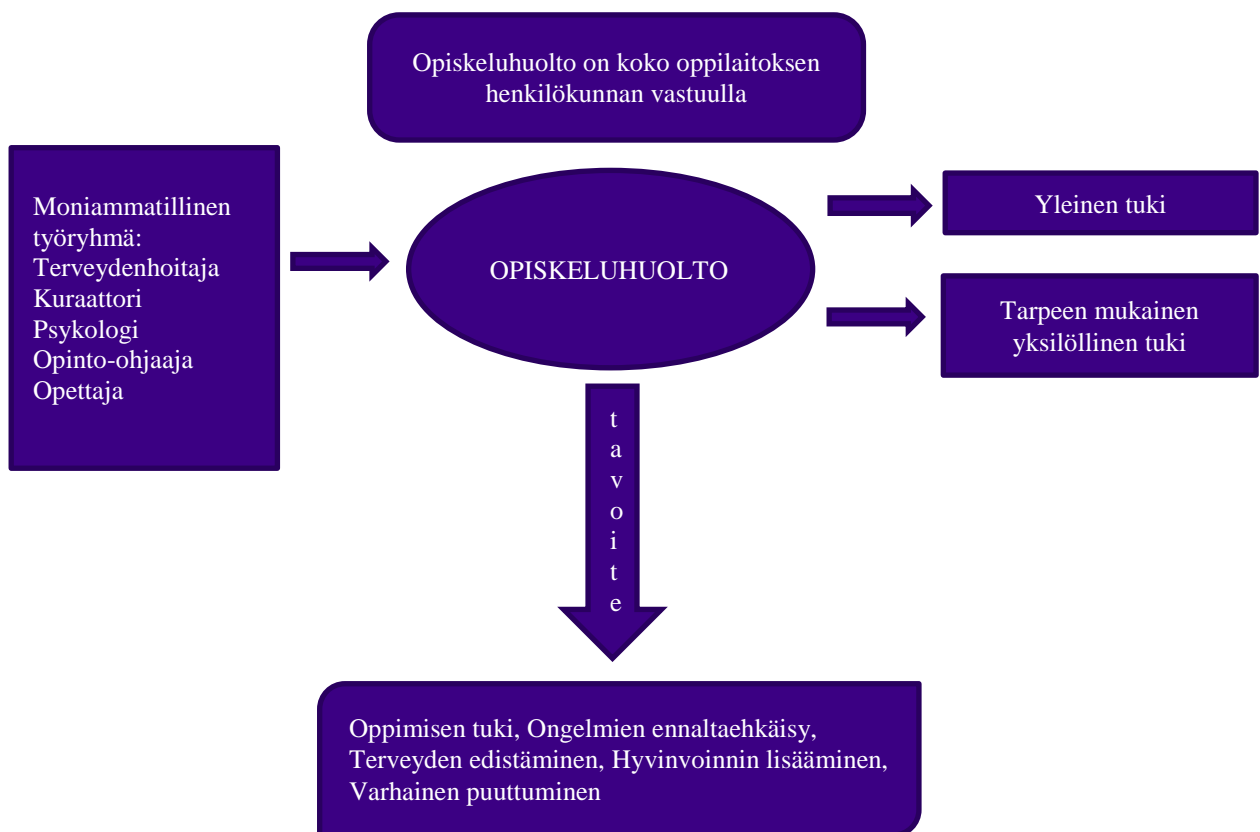
sisällään useita erilaisia tehtäviä opettajalle. (Opetusalan ammattijärjestö 2016.) Ammatillisen koulutuksen taloustilanne vaikuttaa ryhmäkokoihin ja lähiopetuksen määrään (Suomen ammattiin opiskelevien liitto 2018; Opetusalan ammattijärjestö 2016).

Opiskeluterveydenhuollon henkilöstömääristä on olemassa suositus terveydenhoitajien ja lääkäreiden osalta. Yhdellä kokopäiväisellä terveydenhoitajalla tulisi olla ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa enintään 600 opiskelijaa vastuullaan ja lääkäriellä 2500-3000 opiskelijaa. Ammattiopistoihin kohdistetaan enemmän resursseja kuin muuhun koulutukseen pyrkimyksenä kaventaa väestön hyvinvointieroja ja terveyseroja eri sosioekonomisten ryhmien välillä. Muissa koulutuksissa terveydenhoitajien suositusmitoitus on enintään 800 opiskelijaa kokopäiväistä terveydenhoitajaa kohden. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2006, 3, 18.) Kuraattorien ja psykologien osalta samanlaista valtionhallinnon suositusta ei ole. Hallitus on esittänyt oppilas- ja opiskelijahuoltolakiesityksensä yhteydessä talouslaskelmien tavoitetasoina korkeintaan 780 opiskelijaa kokopäiväistä kuraattoria ja korkeintaan tuhatta opiskelijaa psykologia kohti (HE 67/2013).

2.3 Opiskeluhoito ammattiopistossa

Opiskeluhoito koostuu kaikkia opiskelijoita koskevasta yleisestä ja tarpeen mukaan yksilöllisestä opiskeluhoollosta. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevästi ja yhteisöllisesti koko ammattiopiston yhteisöä tukien. Opiskeluhoitoa järjestetään ammattiopistoissa opetussuunnitelmaan sisältyvän opiskeluhoollon sekä opiskeluhoitosuunnitelman mukaisesti. Esimerkiksi Stadin ammattiopiston opetussuunnitelman yhteisessä osassa kuvataan opiskeluhoollon toimintaperiaatteet, toteuttamismuodot sekä opiskeluhoollon työnjako ja opiskeluhoitosuunnitelmassa opiskeluhoollon kokonaisuus ja toiminta ovat kuvattu yksityiskohtaisemmin (Helsingin kaupunki 2015). Opiskeluhooltoon kuuluvat opiskeluhoollon palvelut koostuvat opiskeluterveydenhuollosta sekä psykologi- ja kuraattoripalveluista. Myös tapauskohtaisesti koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän käyttäminen on mahdollista. Opiskeluhoollon kokonaisuuden tavoitteena ovat oppimisen, psyykkiseen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen. Myös opiskelijoiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksiä lisäävä toiminta koko ammattiopistoyhteisössä kuuluu opiskeluhoollon kokonaisuuteen. Kaikille opiskelijoille ja koko ammattiopiston yh-

teisölle kuuluvan yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamiseen osallistuu koko ammattiopiston henkilöstö (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018; Helsingin kaupunki 2015; Varia 2014, 8). Vantaan ammattiopisto Varian (2014, 3) opiskeluhooltosuunnitelmaan on kirjattu, että opettajalla on ensisijainen rooli ongelmakohtiin puuttumisessa ja varhaisessa puuttumisessa. Lain (1287/2013) mukaan opiskeluhoolto tulee toteuttaa monialaisesti opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen kesken sekä yhteistyössä opiskelijoiden, heidän huoltajiensa ja tarpeen mukaan muiden yhteistyötahojen kanssa. (L 1287/2013.)

KUVIO 1. Opiskeluhoolto (L 1287/2013; Helsingin kaupunki 2015; Varia 2014).

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan kaikilla ammattiopiston opiskelijoilla, jotka suorittavat lain ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) mukaista koulutusta, tutkintoa tai sen osaa, on oikeus opiskeluhooltoon. Ammatillisen perustutkinnon ja valmentavan koulutuksen opiskelijat kuuluvat opiskeluhoollon piiriin. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoituksena on taata opiskelijoille tukea oppimiseen, terveyteen, hyvinvointiin, osallisuuteen sekä ehkäistä ongelmien syntymistä ja turvata varhainen tuki ongelmatilanteissa. (L 1287/2013; L 531/2017.) Opiskeluhoolto on yleistermi, jolla tarkoitetaan oppilas- ja opiskelijahuoltoa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018). Opiske-

luterveydenhuolto korvaa aiemmin käytössä olleen opiskelijaterveydenhuollon, joka viittaa yksittäiseen opiskelijaan. Opiskeluhoolto on laaja käsite, joka kattaa yksilö- ja yhteisötason sekä sisältää sairauden hoidon lisäksi terveyden edistämisen näkökulman ja huomioi opiskeluhoollon eri toimijoiden yhdessä muodostaman kokonaisuuden (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 22). Tässä työssä käytämme opiskeluhoollon kuvaamaan ammattiopistoissa järjestettäviä opiskelijahuollon palveluita ja opiskelijahuollon kokonaisuutta.

Opiskeluhoollon ohjaavaa lainsäädäntöä ovat oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) sekä ammatillisesta koulutuksesta säädetyn lain (531/2017) lisäksi terveydenhuoltolaki (1326/2010), jonka perusteella opiskeluhoollon kuuluvien terveydenhoitopalveluiden järjestämisvastuu on oppilaitoksen sijaintikunnalla. Opiskeluterveydenhuollon kuuluvien terveystarkastusten suunnitelmallisuus on pyritty varmistamaan asetuksella (A 338/2011). Opetushallitus on antanut määräyksen opiskeluhoollon koskevista opetussuunnitelmien perusteista ammatillisten perustutkintojen osalta vuonna 2014, minkä perusteella oppilaitosten opetussuunnitelmassa on oltava opiskeluhoollon suunnitelma (Opetushallitus 2014). Lisäksi opiskeluhoollon ja sen järjestämiseen vaikuttavat sosiaalihuoltolaki (1301/2014), alle 29-vuotiaiden opiskelijoiden osalta nuorisolaki (1285/2016) sekä alaikäisten opiskelijoiden osalta lastensuojelulaki (417/2007). Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritellään kunnan järjestämisvastuulla olevat sosiaalipalvelut ja tuen tarpeet, joissa apuun on oikeus. Laki myös velvoittaa opiskelijahuollon ottamaan yhteyttä sosiaalihuollon tilanteissa, joissa on ilmeinen sosiaalihuollon tarve. Nuorisolaki (1285/2016) koskee erityisesti keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita, sillä siinä säädetään muun muassa kunnan nuorisotyöstä, nuorten työpajatoiminnasta sekä etsivästä nuorisotyöstä. Lastensuojelulaki (417/2007) turvaa alaikäisten oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Laissa säädetään velvollisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sekä terveydenhuollon erityisistä velvollisuuksista koskien lastensuojelua. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Opiskeluhoollon henkilöstö koostuu lain (L 1287/2013) mukaan opiskeluterveydenhuollon, psykologi- sekä kuraattoripalveluiden ammattihenkilöistä. Käytännössä opiskeluhoollon henkilöstöä ammattiopistoissa ovat terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi ja kuraattori. Opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vas-

taa koulutuksen järjestäjän opiskeluhoollon ohjausryhmä. Lisäksi opistokohtainen monialainen opiskeluhoolloryhmä vastaa opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta sekä arvioinnista. (L 1287/2013.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen yhteisen selvityksen mukaan suuressa osassa ammattiopistoja toimii myös toimipistekohtainen opiskeluhoolloryhmä (selvitykseen vastanneista ammattiopistoista ja toimipisteistä 83%). Toimipistekohtaisten opiskeluhoolloryhmien pysyviä jäseniä olivat tavallisimmin opinto-ohjaajat, kuraattorit, terveydenhoitajat, toimipistevastaavat sekä erityisopettajat. Opiskeluhoolloryhmien tärkein tehtävä liittyy yleisen opiskeluhoollon suunnitteluun, kehittämiseen, toteuttamiseen ja arviointiin. Opiskeluhoolloryhmissä käsitellään tavallisesti toimintaperiaatteita koskien yksilöllistä opiskeluhoollota, tarkastellaan ja arvioidaan opiskeluympäristöä ja yhteisöä sekä arvioidaan yhteisöllistä opiskeluhoollotyötä. (Wiss, Hakamäki, Hietanen-Peltola, Ikonen, Järvinen, Saaristo, Saukko & Ståhl 2019.)

Yksilöllistä opiskeluhoollota kutsutaan yksilökohtaiseksi opiskeluhoolloksi. Siihen kuuluvat opiskeluterveydenhoollota, psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä tarpeen mukaan opiskelijan suostumuksella koottava monialainen asiantuntijaryhmä. Opiskelijalla on oikeus päästä yksilökohtaisen opiskeluhoollon pariin omasta pyynnöstään, hoollotajan tai muun läheisen yhteydenoton perusteella. Aloitteen yksilökohtaisen palveluiden saamiseksi voi tehdä myös ammattiopiston tai opiskeluhoollon työntekijä. (L 1287/2013.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen selvityksen mukaan opiskeluhoollon henkilöstön eli terveydenhoollotajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin työ koostuu pääasiassa yksilökohtaisen opiskeluhoollon toteuttamisesta. Yleisen tuen ensisijaisuus ei näin ollen näy opiskeluhoollon työntekijöiden ajankäytössä. (Wiss ym. 2019.)

2.4 Opettajan rooli opintojen tukemisessa

Opettajilla on useimmiten parhaimmat mahdollisuudet puuttua opiskelijan ongelmiin jo varhaisessa vaiheessa. Opettajan tehtäviin kuuluvat opettamisen lisäksi kasvatukselliset tehtävät. Opettajan tulisi lisäksi ohjata ja motivoida opiskelijaa opintojensa suunnittelussa ja etenemisessä ja samalla auttaa häntä löytämään omat vahvuutensa opinnoissa. (Koskela 2013, 10, 16.) Opettajan rooli kouluhyvinvoinnin ja opintojen etenemisen

osalta on merkittävä. Opettajan dialogisilla taidoilla on suuri merkitys opiskelijan motivaatiolle ja suhtautumiselle opiskeluun. Opettajan dialoginen työtapana näyttäytyy hyvänä ilmapiirinä ja opiskelijoiden aktiivisena osallistumisena. Opettajalta saatava kannustus ja yksilöllinen kohtaaminen auttavat opiskelijaa asettamaan itselleen oppimistavoitteita ja arvioimaan omaa oppimistaan. Tietoinen kannustava dialogisuus on tärkeä tekijä opintojen loppuun saattamisessa ja kouluhyvinvoinnin edistämiseksi. Kouluhyvinvointia edistävät parhaiten varhainen puuttuminen, dialogisuus sekä tilannesidonnainen joustavuus. (Nurmi 2009.) Lahjakas ja sitoutunut opettaja kannustaa pysymään opinnoissa (Nielsen & Tanggaard 2015, 161-162). Opintojen keskeyttäminen, opiskeluviihtyvyys ja opintojen läpäiseminen ovat kytköksissä opettajan ammattitaitoon. Opettajan ammattitaidottomuus voi näyttäytyä opintojen keskeytymisinä, kuten ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman aineistosta käy ilmi: opinnoista eroaminen painottuu samojen opettajien ryhmiin. (Ahola ym. 2015, 50.)

Opettajan ja opiskeluhuoltoryhmän tulee olla jatkuvassa tiiviissä yhteistyössä keskenään. Hyvin usein opettaja on se, joka ensimmäisenä ilmaisee huolensa opiskelijan koulunkäynnistä opiskeluhuoltoryhmälle. Opettaja on myös siltana koulun ja alaikäisen opiskelijan kodin välillä. Yhteistyössä on ensisijaisen tärkeää kehittää avointa dialogia, jotta yhteisymmärrys asioista pääsee syntymään ja opiskelijan auttaminen toteutuu hyvässä yhteistyössä. (Honkanen & Suomala 2009, 45.) Mahdollisimman hyvin onnistuvan yhteistyön edellytyksiä ovat muun muassa säännölliset palaverit opettajien ja opiskeluhuoltoryhmän kesken ja toimivat verkostot sekä avoin ilmapiiri työntekijöiden välillä. (Koskela 2013, 96.)

Opiskeluhuolto toteutuu ensisijaisesti yleisenä opiskeluhuoltona, jonka toteuttamisesta vastaa koko ammattiopiston henkilöstö. Oleellista on, että oppilaitoksen yhteisestä toimintamallista ja vastuun jakamisesta opiskeluhuollon osalta opettajien ja muun henkilöstön osalta on sovittu. Myös opettajille tulisi varata aikaa opettamisen ohella opiskeluhuollon toteuttamiseen. (Honkanen & Suomala 2009, 74-75.) Vantaan ammattiopisto Variassa opettajan tehtäväkuvaa on linjattu muun muassa aidon kiinnostuksen ja vuorovaikutuksen kautta. Nämä asiat koetaan tärkeäksi opiskelijan jaksamisen, hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn kannalta. Lisäksi opettajan kuuluu seurata opiskelijan opintojen etenemistä ja kiinnittää huomiota opiskelijan jaksamiseen ja käyttäytymiseen. (Varia 2014, 20.) Opettajan osaaminen ja asenne vaikuttavat siihen herkkyyteen, jolla opiskeli-

joiden pulmiin ammattiopistoissa tartutaan. Opettajan kyky tunnistaa opiskelijan erilaisia haasteita ja opintojen hidastumiseen vaikuttavia tekijöitä on tässä asiassa keskeinen. Opettajan tueksi oppilaitoksilla tulisi olla yhtenäiset ja selkeät käytännöt opiskelijan eteenpäin ohjaamiselle oikeanlaisen ohjauksen ja tuen pariin. (Koramo & Vehviläinen 2015, 52.)

3 NUORI AMMATTIIN OPISKELEMASSA

Ammattiopistoissa opiskelee peruskoulun suorittaneita nuoria ja aikuisia. Ammattiopistojen opiskelijat ovat keskimäärin 28-vuotiaita, mutta suurin yksittäinen ikäryhmä ammatillisessa koulutuksessa ovat 18-vuotiaat opiskelijat. Uusista opiskelijoista suurin joukko ovat 16-vuotiaat. Suurin ikäryhmä, jotka suorittavat ammatillisen tutkinnon, ovat 19-vuotiaat. (Tilastokeskus 2012. Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot.) Tässä työssä keskitytään ammattiopistojen nuorisoikäisiin opiskelijoihin. Nuorisoikäisillä opiskelijoilla tarkoitetaan tässä työssä noin 16-25-vuotiaita ammattiopistossa ammatillista perustutkintoa suorittavia opiskelijoita. Koko 16-18-vuotiaiden ikäryhmästä yli kolmasosa ja 19-vuotiaista vielä noin viidennes opiskelee ammatillisessa koulutuksessa. 20-39-vuotiaita opiskelijoita on ammattiopistoissa edelleen 7-16% koko ikäryhmästä. (Tilastokeskus 2012. Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot).

3.1 Nuoruus

Nuoruusikä on suurien psyykkisten ja fyysisten muutosten kausi. Nuoruusikä voidaan jakaa esimerkiksi varhaisnuoruuteen (11-14 ikävuotta), keskinuoruuteen (15-18) sekä myöhäisnuoruuteen (19-25). Nuoruutta voidaan tarkastella siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Fyysisten ja psyykkisten muutosten lisäksi nuori irtautuu hiljalleen lapsuuden perheestään ja oppii keskeisiä taitoja yhteisössä elämiseen sekä etsii omia aikuisuuden roolejaan ja paikkaansa aikuisuudessa. Nuoren käsitys omasta itsestään muotoutuu ja vakiintuu. Nuoruusiän muutokset ovat monitasoisia ja niihin vaikuttavat monet eri tekijät, kuten biologiset, sosiaaliset, psykologiset sekä yhteiskunnalliset tekijät. Varsinkin oman aikuisuuden roolin löytymiseen liittyy vahvasti ammatinvalinta ja koulutusvaihtoehdot, jotka luovat pohjaa aikuistumiselle ja aikuisuudelle. Nuoruusikää on vaikea luokitella tiettyyn muottiin; joillekin aika voi olla kriisien kohtaamista ja kuohtunutta kun toisille se voi olla rauhallinen kehitysvaihe suhteessa omaan itseensä ja vanhempiin sekä muuhun ympäristöön. (Nurmi 2008, 256-257.)

Nuoruusiän tärkeitä kehityskohtia ovat muun muassa identiteetin kehitys ja minäkuvan muodostuminen. Identiteetti kehittyy yhteiskunnan haasteiden ja vaatimusten kautta,

jolloin nuori tekee valintoja ja päätöksiä liittyen omaan elämäänsä. Nämä valinnat näytettyvät nuoren elämässä kriiseinä, jotka tulee ratkaista ja näihin valintoihin sitoutua. Valintoja tekemällä nuori ohjaa omaa elämäänsä. Hänen saamansa palaute ympärillään olevilta ihmisiltä muokkaa sitä, miten nuori näkee itsensä ja oman kyvykkyytensä sekä luo pohjaa tulevaisuuden hyvinvoinnille. (Nurmi 2008, 262-264.)

Useimmiten nuoren minäkuvan ja identiteetin kehitys on myönteinen tapahtuman kulku. Nuori löytää useiden vaiheiden jälkeen oman paikkansa ja roolinsa matkalla aikuisuuteen. Kuitenkin osalla nuorista epäonnistumiset esimerkiksi koulussa voivat johtaa kielteiseen minäkäsitykseen. Tällöin nuori ei usko omiin kykyihinsä eikä mahdollisuuksiinsa. Tämän seurauksena opiskelu on haastavaa ja nuori saattaa alkaa käyttämään defensiivisiä strategioita, kuten häiriökäyttäytymistä tunneilla. Pidemmällä aikavälillä tämä voi vaikeuttaa esimerkiksi ammattikoulutuksen hankkimista ja koulutuksessa selviytymistä. (Nurmi 2008, 269-270.)

Psyykkisen ja fyysisen kehityksen kulku nuoruudessa vaihtelee yksilöllisesti paljon. Kehitykseen vaikuttavat sosiaaliset suhteet, biologinen kehitys sekä elämänvalinnat. Suurin osa nuorista saavuttaa elämässään aikuisuuden tunnusmerkit 20-30 -vuotiaana, mutta eivät kaikki. Nuoruuden aikana abstrakti ajattelu ja ajattelun loogisuus kehittyvät, mutta omaa elämää koskevien tavoitteiden asettelu voi silti olla vaikeaa vielä opintoja tai ammatinvalintaa suunnitellessa. Nuoret eivät kovinkaan usein ole vielä tietoisia päätöksensä taustalla vaikuttavista motiiveista ja vaikuttimista, jolloin itseä koskeva päätös ei ole aina rationaalisesti ja yksilöllisesti pohdittu. Päätöksen taustalla voivat vaikuttaa tutut tavat, muilta saatu malli tai yhteiskunnan ja median välittämät viestit. Uutiset siitä, että joiltain aloilta ovat työpaikat häviämässä ja joillekin toisille aloille tarvitaan työvoimaa (Frilander 2013), voivat vaikuttaa nuoren ammatinvalintaan. Valintojen tekeminen ja mahdollisuus tehdä omaa tulevaisuutta koskevia päätöksiä on rajallinen myös yhteiskunnan ja koulutuksen rakenteiden vuoksi. Opiskelijavalintaa koskevat rajatut sisäänpääsykiintiöt. (Nurmi 2008, 257-267.) Nuoren toivealan opiskelu ei välttämättä ole mahdollinen, koska nuoren lähtötaso voi olla sinne liian heikko (Vehviläinen 2014, 23) eikä hän tule sisäänpääsykiintiöiden vuoksi valituksi toivomalleen alalle.

Peruskoulun päätyminen ja toisen asteen opintoihin siirtyminen ajoittuu Suomessa nuoren elämässä siihen kohtaan, jossa nuori on monen samanaikaisen muutoksen keskellä

ja hänellä on mahdollisuus tehdä ensimmäisiä kertoja omaa tulevaisuuttaan koskevia valintoja. Ammatilliseen peruskoulutukseen hakevat nuoret joutuvat tekemään ammatinvalintaa koskevan päätöksen varhaisessa vaiheessa ja kriittisessä iässä verrattuna lukion valitseviin nuoriin, joille jää lukio-opintojen ajan miettimisaikaa ammattiopintojen suhteen (Kuronen 2014, 62).

3.2 Keskeyttämisvaarassa oleva opiskelija

Vuoden 2017 Nuorisobarometri selvitti nuorten opintojen keskeyttämisen syitä 15-29-vuotialta nuorilta itseltään. Tärkeimpänä syynä keskeyttämiselle koettiin väärä alavalinta. Väärä alavalinta voi liittyä siihen, että joillekin nuorille päätös opiskeltavasta alasta tulee liian aikaisin. Nuori ei välttämättä vielä kykene tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja valmiuksiaan, joiden perusteella päätös uravalinnasta tulisi tehdä. Alavalintaan liittyvien syiden jälkeen korkeimmalle keskeyttämissyiden listalla nousivat opiskeluun ja koulunkäyntiin liittyvät syyt, kuten se, että opiskelija ei viihtynyt koulussa tai opiskelun todellisuus ei vastannut opiskelijan odotuksia siitä, mitä opiskelu tulisi olemaan. (Haapakorva, Ristikari & Kiilakoski 2018, 167-169.) Pulmana mielekkäisiin opintoihin pääsemisessä voivat olla myös koulutuksen tarjontaongelmat, jolloin opiskelija ei välttämättä saa toivomaansa opiskelupaikkaa (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016, 53). Nuorten omissa vastauksissa Nuorisobarometrissä (2017) keskeyttämisen syyt olivat yksittäisiä tekijöitä (noin kolmasosa vastaajista) tai korkeintaan kahden tekijän selittämiä ratkaisuja (yli puolella vastaajista). Keskeyttämisen taustalla ei nuorten omien vastausten perusteella siis ole ongelmien vyyhti tai kasautuneet pulmat. Toisaalta moni kokonaan koulutuksen ulkopuolelle keskeyttämisen myötä jäänyt nuori on kertonut olevansa eläkkeellä, sairauslomalla tai kuntouttavassa työtoiminnassa, joista voi päätellä koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen johtaneiden syiden vakavuutta ja laajuutta. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 45-47.)

Ammattiopiston ulkopuoliset asiat olivat vaikuttaneet yli puolella Nuorisobarometrin vastaajista opintojen keskeyttämiseen ainakin vähäisessä määrin (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 45-46). Myös Honkakosken ym. (2016, 32-33, 53) tutkimuksen mukaan elämäntilanne on merkittävä keskeyttämiseen vaikuttava tekijä. Opinnot eivät ole irrallaan muusta nuoren elämästä, ja ymmärrettävää on, että koulun ulkopuoliset asiat vai-

kuttavat kykyyn suoriutua opinnoista. Opiskelijoilla oli myös kokemuksia, etteivät he olleet saaneet riittävästi tukea opinnoissaan. Tuen puute on vaikuttanut erittäin tai melko paljon keskeyttämiseen vastaajista 14% mukaan. 9% vastaajista on todennut opettajien ja opiskelijoiden vuorovaikutuksen vaikuttaneet keskeyttämiseen erittäin tai melko paljon. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 46.) Nuoren elämässä saattaa olla monenlaisia ongelmia, esimerkiksi mielenterveyden ja jaksamisen ongelmia, asunnottomuutta, päihdeongelmia sekä velkaantumista. Nämä ovat riskitekijöitä nuoren opiskelulle ja lisäävät keskeyttämisen vaaraa. Opiskelijoiden olisi ensisijaisen tärkeää saada apua ongelmiensa ratkaisuun, jotta täysipainoinen keskittyminen opintoihin mahdollistuisi. (Haapakorva ym. 2018, 167-169.) Mielenterveyden ongelmat koskettavat suurta joukkoa nuorista (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö, Gissler 2012, 14-15). Mielenterveysongelmat lisäävät opintojen keskeyttämistä erityisesti ammatilliseen koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden osalta (Hjorth, Bilgrav, Frandsen, Overgaard, Torp-Pedersen, Nielsen & Bøggild 2016). Toisaalta opiskelu tuo mukanaan merkittävää hyötyä yksilön hyvinvoinnille. Nuoret ammattiopiston opiskelijat ovat arvioineet itse, että samanikäisten opiskelutovereiden merkitys sosiaalsiin suhteisiin ja psyykkiseen hyvinvointiin kannustaa tulemaan kouluun (Sontag-Himmelroos 2013, 89).

Kaikki keskeyttämisen syyt eivät löydy opiskelijan elämäntilanteesta tai opiskelijan mielenkiinnon, osaamisen ja opintojen kohtaamattomuudesta. Opiskeluvaikeudet vaikuttavat opintojen keskeyttämiseen (Honkakoski ym. 2016, 32-33, 53). Heikoin taidoin peruskoulusta läpi päästetyt opiskelijat ovat suuren haasteen edessä siirtyessään ammattiopintoihin. Kyse on rakenteellisesta ongelmasta: peruskoulutus ei huomioi erilaisia opiskelijoita riittävän hyvin ja pysty vastaamaan opiskelijoiden moninaisiin tuen tarpeisiin riittävän tehokkaasti. Pirkko Nurmi on kuvannut ilman riittävää tukea jääneitä, mutta peruskoulusta läpi päästettyjä nuoria ”sivistyneesti heitteille jätetyiksi” (Nurmi 2009, 133). Samansuuntaisia kokemuksia kertoivat koulutuksen järjestäjät ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman (2011-2015) yhteydessä. Opiskelijalla saattaa ammattiopintoihin tullessaan olla siloteltu kuva omasta osaamisestaan ja kyvyistään, jonka vuoksi opiskelija kohtaa ammattiopistossa pettymyksiä ja keskeyttämisen riski kasvaa. Myös peruskoulun jälkeen koulutusjärjestelmällä on vaikeuksia vastata opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin (Honkakoski ym. 2016, 53). Toisaalta ammattiopistoihin pääsee sisään opiskelijoita, joiden pulmat ovat niin haastavia ja laajoja, etteivät koulun

osaaminen ja voimavarat riittä niiden hoitamiseen. Oppilaitoksista on myös ilmaistu, ettei vaativimpien ongelmien hoitaminen kuulu koulun vastuulle. (Ahola ym. 2015, 69.)

Opintojen keskeytymisen syyt ovat yksilöllisiä ja usein monimutkaisia. Keskeyttämistä tulisi tarkastella prosessina, jolloin yksittäisten syiden sijaan on mahdollisuus nähdä tapahtumien kehityskulkua ja ymmärtää laajemmin keskeyttämisen taustoja. Erilaiset ongelmat ovat keskeyttämispäätökseen mennessä ehtineet kasautua ja kietoutua hankalasti selvitettäväksi kokonaisuudeksi. Yleensä pulmien kehittyminen on alkanut ennen ammattiopintoihin siirtymistä. Ongelmien kasautuminen lapsen ja nuoren elämässä altistaa negatiivisten tapahtumaketjujen muodostumiselle ja epäonnistumisille, joiden seurauksena opiskelu vaikeutuu ja muuttuu vastenmieliseksi. Kun opiskelu tuntuu ikävältä, ei opiskelija sitoudu opintoihinsa ja keskeyttämisen riski kasvaa. Kodin ongelmat ja tuen puute syövät voimavaroja opiskelulta. (Kuronen 2014, 64-67; Kuronen 2011, 80-82.) Pulmien syvyyttä ja ylisukupolvista jatkuvuutta nuoren elämässä kuvaa myös se, että vanhempien alhainen sosioekonominen tausta sekä alhainen koulutustaso lisäävät keskeyttämisen riskiä (Aho & Mäkiäho 2014, 44-46). Myös Pohjoismaisessa vertailututkimuksessa on havaittu, että Suomen lisäksi Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa vanhempien sosioekonominen tausta on yksi iso vaikuttaja opintojen etenemisessä ja keskeyttämisen todennäköisyydessä (Cederberg & Hartsmar 2013, 387).

Myös muut ongelmat nuoren elämässä vaikuttavat tulevaisuuden suunnitteluun, lisäävät näköalattomuutta ja vaihtoehtottomuutta. Negatiivinen koulusuhde on usein saanut alkunsa jo peruskoulussa. Opettajan negatiiviset ja masentavat kommentit vaikuttavat opiskelijan koulusuoriutumiseen myös myöhemmissä opinnoissa, ja toisaalta taas opettajan välittävä ja vastavuoroinen vuorovaikutus kannustaa opinnoissa suoriutumiseen (Nurmi 2009; Vehviläinen 2015, 6). Opintojen ohjaus ei aina tavoita nuoria peruskouluvaiheessa, ja nuori voi päätyä opiskelemaan epämieluisa alaa, eikä motivoidu ja sitoudu opiskeluun. Mitä alhaisemmalta hakutoiveelta hakija on valittu, sitä suurempi on keskeyttämisen todennäköisyys. (Kuronen 2014, 64-67.) Nuoret myös tunnistavat itse, että on vaikea saada työtä toivomaltaan alalta ja kokevat sen vaikuttavan valinnan mahdollisuuksiinsa opiskeltavan alan suhteen (Sontag-Himmelroos 2013, 89). Opintojen keskeyttämistä voi tarkastella myös luottamuksen kautta. Luottamus muodostuu suhteessa opiskelijan, oppilaitoksen ja yhteiskunnan välillä. Opintojen tulisi vastata opiskelijan odotuksiin ja toiveisiin siitä, että koulutuksella olisi mahdollista päästä työelä-

mään. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna epäluottamus oppilaitosta kohtaan voi olla perusteltua, jos tietyllä alalla työtä ei ole tarjolla kaikille opinnoista valmistuville. Tällöin on todennäköistä, ettei opinnoista valmistuminen ole opiskelijan tavoite. Pulma on rakenteellinen. (Nielsen & Tanggaard 2015, 164-165.)

Haasteiden kasautumisesta kertoo myös iän vaikutus opintojen keskeytymiseen. 16-vuotiaana opintonsa aloittavat suoriutuvat opinnoista todennäköisemmin kuin vanhempana opinnot aloittavat opiskelijat. Aikaisemmat keskeytykset ja työttömyys ovat myös riskitekijöitä opintojen keskeytymiselle. (Aho & Mäkiäho 2014, 44-46.) Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman aikana oppilaitoksilta kerättyjen vastausten mukaan ammattiopistoissa arvioidaan yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden keskeyttämisen syiden liittyvän ryhmäytymisen haasteisiin, elämänhallinnan ja terveyden ongelmiin, motivaation puutteeseen sekä taloudellisiin syihin tai työllistymiseen. Yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden ryhmäytymisen haasteet nähtiin liittyväksi erilaiseen elämäntilanteeseen verrattuna nuorempiin opiskelijoihin. Opintojen keskeyttämisestä kuvattiin tulleen opiskelijoille jo tapa, jonka toistamista jatketaan ja joka vaikeuttaa opiskelumotivaation syntymistä. (Ahola ym. 2015, 67-68.)

Opintojen keskeytyminen on tavallisinta opintojen alkuvaiheessa. Ammattiopistoissa noin 40% opintonsa kokonaan lopettavista opiskelijoista eroaa ensimmäisen puolen vuoden aikana opintojen aloittamisesta ja 68% opintonsa kokonaan lopettavista eroaa ensimmäisen 1,5 vuoden aikana. (Koramo & Vehviläinen 2015, 80.) Tärkeää on ennakoida työote, sillä kuten edellä on todettu keskeyttäminen lisää myös jatkossa keskeyttämisen riskiä. Ensimmäisen keskeyttämisen ehkäisyyn olisi tästä näkökulmasta tärkeä panostaa (Ahola ym. 2015, 68).

Pulmaksi opintojen keskeytyminen muodostuu yksilön elämässä, jos se jää lopulliseksi tilaksi ja haittaa yhteiskuntaan kiinnittymistä, työelämään pääsyä sekä osallisuutta nuoren elämässä. Huomionarvoista on, että seurantatutkimuksen mukaan opintonsa kokonaan keskeyttäneiden nuorten tilanne viiden vuoden kuluttua opintojen aloittamisesta ennusti nuoren tilannetta myös kymmenen vuoden päähän (Aho & Mäkiäho 2014, 5). Joissakin tilanteissa keskeyttäminen voidaan nähdä positiivisena asiana. Keskeyttämisen avulla nuori voi löytää itselleen paremmin soveltuvan alan ja vähentää näin vääriä

alavalintoja. Keskeyttäminen voi siis olla myös positiivinen valinta, joka vie nuoren urasuunnitelmia oikealla tavalla eteenpäin. (Honkakoski ym. 2016, 32–34.)

Opintojen keskeyttämistä tarkastellaan tässä työssä laajasti. Keskeytyminen voi olla väliaikaista tai pysyvää. Tässä työssä keskeyttämisestä puhutaan opintojen väliaikaisesta keskeyttämisestä sekä opintojen lopullisesta päättämisestä. Myös opinnoista toiseen siirtyminen, esimerkiksi alan vaihtaminen on otettu tarkasteluun mukaan. Tässä työssä keskeyttämisvaarassa oleva opiskelija on opiskelija, jonka opinnot hidastuvat ja jonka elämässä on yksi tai useampi kuormittava riskitekijä opintojen keskeyttämiseksi. Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman aikana tehtyjen arvioiden mukaan opintojen hidastumisen ja keskeyttämisen riski koskee noin 30-40 % opiskelijoista. Siis jopa kolmasosan opinnot eivät suju parhaalla mahdollisella tavalla. (Vehviläinen 2015, 5-6.)

3.3 Keskeyttämisen vähentäminen

Ammattiopintojen keskeyttämiseen on pyritty puuttumaan ja keskeytyksiä vähentämään. Vuosina 2011-2015 ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma on etsinyt keinoja opintojen keskeyttämisen vähentämiseen sekä opintojen läpäisyn lisääntymiseen. Ohjelmassa olivat mukana Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus sekä koulutuksen järjestäjiä. Mukana olleissa oppilaitoksissa on kehitetty oppilaitoksen toimintaa ehkäisemään keskeyttämistä ja tukemaan opintojen suorittamista. (Vehviläinen 2015.)

Läpäisyn tehostamisohjelman aikana osa oppilaitoksista onnistui edistämään opintojen suorittamista. Vaikuttavia keinoja opintojen suorittamisen tukemisessa ovat olleet ennaltaehkäisevä työ ja huomion suuntaaminen yleiseen kaikkia opiskelijoita koskettavaan tukeen ja koko oppilaitoksen toimintaan. Ongelmakeskeisyydestä luopuminen ja kaikkien opiskelijoiden hyvinvoinnin tukeminen ovat tukeneet myös ongelmallisia opiskelijoita. Yksilöitä on siis tuettu koko oppilaitosyhteisöä tukemalla. Hyvinvointia tukeva huolenpito, välittäminen, tukeminen ja yhdenvertaisuus ovat osa jokapäiväistä toimintaa oppilaitoksessa. Opintoja tukeva ilmapiiri pitää sisällään ajatuksen siitä, että kaikki

opiskelijat huomioidaan eikä ketään jätetä. (Ahola ym. 2015, 48-49; Vehviläinen 2015, 54-55.)

Opettajan kannustavaa ja myönteistä suhtautumista opiskelijoihin on painotettu niissä ammattiopistoissa, joissa läpäisy oli parantunut ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman aikana. Opiskelijoiden kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä opiskelijoiden kokemus hyväksytyksi tulemisesta ja kelpaamisesta oli myös huomioitu oppilaitoksissa. (Ahola ym. 2015, 48-49.) Opiskelijan kohtaaminen yksilöllisesti ja hänen hyväksymisensä lisää laadukasta opiskeluhuoltoa ja tuen tarjoamista opiskelijalle. Opettajalta tämä vaatii osaamista ja oikeanlaista asennetta opiskelijan haasteiden huomaamiseksi ja opiskelijan ohjaamiseksi oikeanlaisen tuen pariin. (Vehviläinen 2015, 36.)

Opintojen etenemistä tukee opiskelijan omien opintojen hyvä hallinta. Opintojen seuranta tukee opintojen hidastumiseen puuttumista ajoissa, ja hyvä seuranta kattaa myös opiskelijan osallistumisen omien opintojensa etenemisen seurantaan ja sitä kautta sen hyvään hallintaan. (Vehviläinen 2015, 35.) Opintojen hyvä suunnittelu ja organisointi näkyivät läpäisyä tehostaneissa oppilaitoksissa niin, että sekä opettajat että opiskelijat tiesivät mitä, missä, milloin ja miksi asioita tehtiin (Ahola ym. 2015, 48-49). Itseohjautuvuuden kehittäminen tukee opiskelijan osallisuutta ja aktiivisuutta. Itseohjautuvuuden kehittäminen vähentää ulkopuolisen ohjauksen tarvetta sekä auttaa opiskelijaa selviytymään opinnoissa eteen tulevista haasteista kuten turhauttavasta odottelusta opetuksen aikana. (Vehviläinen 2015, 17, 39.) Pitkäjänteinen systemaattinen kehitystyö sekä kriittinen oman toiminnan tarkastelu kuvasivat myös niitä oppilaitoksia, joissa opintojen suorittaminen oli parantunut. (Ahola ym. 2015, 48-49.)

Läpäisyn tehostamisohjelmassa kehitettiin oppilaitoksien seuranta- ja tietojärjestelmiä. Keskeyttämistietoja alettiin kerätä tarkemmin ja paremmin hyödynnettävään muotoon. Lisäksi opiskelijatietojärjestelmiin asennettiin hälytysjärjestelmiä, jotta runsaat poissaolot tulisivat entistä paremmin esille. Hankkeissa on pyritty lisäämään koulun ja kodin yhteistyötä sekä tehostamaan opiskeluhuoltoa. Näiden asioiden kehittämisen nähtiin lisäävän jaksamisen, haluamisen ja kelpaamisen kokemuksia opiskelijoilla. Läpäisyä on tehostettu lisäksi myös peruskoulun ja ammattiopistojen välisen tiedonsiirron ja yhteistyön avulla. Tällä on saatu vähennettyä oppilaitoksesta toiseen siirtymiseen liittyviä

nivelvaiheiden haasteita ja voitu kehittää erilaisia opintopolkuja peruskoulusta ammattiotopistoihin. (Ahola ym. 2015, 38, 45, 93.)

Lisää hyviä käytäntöjä ammatillisen koulutuksen läpäisyn edistämiseksi on koottu ammatillisen koulutuksen läpäisyohjelman historiikkiin (saatavilla http://www.lapaisy.fi/wp-content/uploads/2015/02/lapaisyhist_nettiin.pdf) sekä ohjelman Internetsivustolle <http://www.lapaisy.fi/hankehelmet/>.

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyömme aihe valikoitui pääkaupunkiseudulla sijaitsevan kaupungin tarpeesta kartoittaa ammattiopistonsa opiskeluhuoltoryhmän toimintaa ja löytää uusia keinoja auttaa keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita. Tutkimusaiheen valinta on itsessään eettinen valinta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 153-154). Oleellista aiheemme kannalta olisi kuulla keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita itseään; heidän näkemyksiään omasta elämäntilanteestaan, siihen vaikuttavista tekijöistä sekä niistä tukitoimista, jotka he kokisivat parhaiten itseään auttavan. Toisaalta aiheeseen perehtyessämme löysimme tutkimuksia nuorten omista kokemuksista. Näkökulma, jossa opiskelijoiden haasteita tarkastellaan niiden tukitoimien eli opiskeluhuollon, jonka olisi tarkoitus ennaltaehkäistä ja vähentää opiskelijoiden kohtaamia ja kokemia pulmia, kautta, suuntaa ajatusta siihen, etteivät opiskelijat itse ole ”syllisiä” tilanteeseensa vaan kyseessä ovat yksilön ongelmien sijaan rakenteelliset pulmat tuen saamisessa. Keskeistä onkin tarkastella keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita varten olemassa olevaa tuen järjestämistapaa, opiskeluhuoltoa sekä sen toiminnan vastaavuutta opiskelijoiden tarpeisiin. Olemme toimineet jo työelämässä sosiaalialan ammattilaisina eettisten periaatteiden mukaan puolustaen heikossa asemassa olevia lapsia, nuoria ja perheitä ja pyrkineet edistämään heidän hyvinvointiaan ja osallisuuttaan yhteiskunnassa (Talentia 2017). Tällä tutkimuksella olemme jatkaneet työtämme pyrkien kehittämään nuorille opiskelijoille tarjottavia palveluita ja tukemaan näin heidän hyvinvointiaan sekä osallisuuttaan yhteiskunnassa.

Tapasimme syksyllä 2017 opinnäytetyöidean yhteyshenkilön, terveydenhoitajien esimiehen ja suunnittelimme tutkimuksen toteutusta. Opintojen keskeyttäminen näkyi terveydenhoitajien työssä ammattiopiston opiskeluhuollossa, sillä tukea tarvitsevia opiskelijoita oli enemmän kuin resursseja auttaa heitä, joten entistä tehokkaammalle auttamisen prosessille oli tarvetta. Päädyimme yhteisesti siihen, että saisimme aiheesta kattavan tuloksen haastatteleamalla moniammatillista opiskeluhuoltoryhmää sellaisessa oppilaitoksen yksikössä, jossa keskeyttäjiä on runsaasti. Näin saisimme mukaan haastatteluihin useita eri ammattiryhmiä ja tavoittaisimme ne henkilöt, jotka toimivat tiiminä auttaakseen opiskelijoita selviytymään opinnoissaan. Sovimme ammattiopiston toimipisteen esimiehen kanssa, että tulemme tapaamaan opiskeluhuoltoryhmää ryhmän kokoukseen

syksyllä 2017. Tuolloin esittelimme opiskeluhuoltoryhmälle aiheemme ja kävimme alustavaa keskustelua ryhmän kanssa aiheesta ja sen toteutuksesta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää ja kuvata keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteita ja tuen tarvetta sekä kartoittaa pääkaupunkiseudulla sijaitsevan ammattiopiston opiskeluhuollon keinoja auttaa keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita ja löytää opiskeluhuollosta kehittämiskohtia, jotta opiskeluhuolto pystyisi vastaamaan entistä paremmin opiskelijoiden tarpeisiin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia haasteita ja tuen tarvetta keskeyttämisvaarassa olevilla opiskelijoilla on?
2. Millä keinoin keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita tuetaan?
3. Miten opiskeluhuoltoja voisi kehittää vastaamaan paremmin keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tarpeisiin?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla saadaan tietoa siitä, millaisia haasteita autettavilla opiskelijoilla on ja millaisiin ongelmiin opiskeluhuollon pitäisi pystyä vastaamaan. Toinen tutkimuskysymys vastaa siihen, millä tavoin opiskeluhuolto auttaa keskeyttämisvaarassa olevia nuoria tällä hetkellä. Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla löydetään kehitysideoita ja ajatuksia siihen, millä tavoin opiskeluhuollon toimintaa tulisi tulevaisuudessa kehittää, jotta opiskeluhuolto voitaisiin kehittää eteenpäin ja tällä tavoin mahdollisesti vähentää opintojen keskeytymistä. Tällä tutkimuskokonaisuudella on tavoiteltu tietoa ammattiopistojen kehittämistyön käyttöön, jotta opintojen keskeyttäminen vähentyisi. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää keskeyttämistä ehkäisevässä työssä sekä opiskeluhuollon toiminnan kehittämisessä.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Syksyllä 2017 mediassa oli paljon esillä ammattiopistojen ja opiskelijoiden tilanteet, sillä tuolloin ammatillisen koulutuksen reformin mukaiset uudistukset otettiin käyttöön ammattiopistoissa. Ammatillisen koulutuksen reformilla tarkoitetaan koulutuksen uudistamista rahoituksen, ohjauksen, toimintaprosessien ja tutkintojärjestelmän osalta. Hankkeen myötä ammattiopistoissa on lisätty työpaikoilla oppimista sekä luotu enemmän yksilöllisiä opintopolkuja. Koulutuksen uudistamista ovat vaatineet ammatilliseen koulutukseen varattujen varojen pieneneminen sekä uusiutuva työelämä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillisen koulutuksen reformi.)

Käytännössä monet reformin mukana tulleet uudistukset ovat olleet positiivisia niille opiskelijoille, joiden kyvyt riittävät itsenäiseen opiskeluun ja työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen. Kuitenkin samalla ne opiskelijat, jotka tarvitsevat vahvempaa tukea ja ohjausta ovat jääneet vaille tarvitsemaansa apua ja ryhmän tukea. Rahoituksen pieneneminen on aiheuttanut painetta opetuksen, ohjauksen ja tuen supistamiseen ja niiden järjestämiseen. Tulevaan hallitusohjelmaan on kaavailtu rahoituksen lisäämistä koulutukseen, mutta sen jakautumisesta eri koulutusasteille ei ole vielä tarkempaa tietoa. (Äijö 2019.)

5.1 Toimintaympäristö

Pääkaupunkiseudulla ammatillista perustutkintoa nuorille suunnatussa koulutuksessa ammattiopistossa opiskeli 20 535 opiskelijaa vuonna 2017 (Opetushallinnon tilastopalvelu. Ammatillisen koulutuksen oppilaitokset 2019). Pääkaupunkiseudulla sijaitsevilla ammattiopistoissa opintojen läpäisy on muuta maata heikompaa. Koulutuspaikan löytäminen on valtakunnallisesti verrattuna monimutkaista: koulutusvaihtoehtoja on paljon, mutta toisaalta koulutuspaikkoja liian vähän kaikille hakijoille. (Pohjolainen 2013.) Pääkaupunkiseudulla haasteena ovat suuret toimintayksiköt, joissa eri toimijoita on paljon ja yhteistyön rakentaminen vaatii pitkäjänteistä työtä. Monen toiminnan ja toimijan yhteistyössä korostuvat organisoinnin ja koordinoinnin tarve ja haasteet. Myös opiskelijat ovat heterogeeninen ja osin hankalasti koulutettava ryhmä. (Vehviläinen 2015, 9.)

Opinnäytetyö on toteutettu haastattelemalla erään pääkaupunkiseudulla toimivan ammattiopiston opiskeluhoollon jäseniä. Kyseisessä ammattiopistossa toimivat toimipiste-kohtaiset opiskeluhooltoryhmät, joissa ovat edustettuina terveydenhoitajat, kuraattorit, psykologit, erityisopettajat ja opinto-ohjaajat. Opettajia edustavat opiskeluhooltoryhmässä eri opetusalojen esimiehet. Tutkimukselle on haettu tutkimuslupa sekä kunnan sosiaali- ja terveys- että sivistystoimesta. Tutkimusluvut ovat myönnetty joulukuussa 2017 ja tammikuussa 2018.

5.2 Haastateltavien valinta ja kuvaus

Opinnäytetyön tekijöiden henkilökohtaisten syiden vuoksi opinnäytetyön jatkaminen oli mahdollista vasta syksyllä 2018. Syyskuussa 2018 opiskeluhooltoryhmän jäseniä pyydettiin mukaan tutkimukseen sähköpostilla, joka lähetettiin 12 opiskeluhooltoryhmän jäsenelle. Nämä sähköpostiosoitteet saatiin tiedoksi toimipaikan vastuuhenkilöltä, kun häneltä pyydettiin opiskeluhoollon henkilöstön yhteystietoja. Haastattelukutsu oli saatekirjeen (LIITE 1) muodossa. Opiskeluhooltoryhmän kiireisen aikataulun vuoksi haastatteluiden sopiminen sähköpostin välityksellä osoittautui haastavaksi. Tutkimuksesta lähetettiin muistutusviesti vielä syyskuun aikana. Opiskeluhoollon työntekijät olivat jakaneeet sähköpostilla lähetettyä haastattelukutsua eteenpäin muille toimipaikan työntekijöille, mitä kautta tutkimukseen löytyi yksi haastateltava. Alkuperäiseen sähköpostikutsuun ja muistutusviestiin vastasi yksi opiskeluhooltoryhmän jäsen. Tutkimushenkilöiden rekrytointia jatkettiin opiskeluhoollon kokouksessa lokakuun 2018 alussa. Kasvokkain tapahtunut tutkimukseen rekrytointi tuotti kahdeksan osallistujaa lisää. Tutkimukseen ilmoittautui yhteensä kymmenen opiskeluhooltoryhmän jäsentä. Ilmoittautuneiden kanssa sovittiin haastatteluajoja lokakuulle 2018.

Alkuperäisenä suunnitelmana oli haastatella opiskeluhooltoryhmän jäsenten lisäksi myös opettajia. Osallistumispyyntö opinnäytetyöhön välitettiin ammattiopiston toimipisteen opettajille ammattiopiston rehtorin kautta lokakuun 2018 alussa. Yksikään opettaja ei kuitenkaan vastannut sähköpostilla välitettyyn haastattelupyyntöön, joten opettajien osuus jäi opinnäytetyöstä pois.

5.3 Metodiset ratkaisut

Opinnäytetyömme aiheesta löysimme ennalta melko vähän tutkimuksia. Ammattiopistoissa opiskelevien haasteita on selvitetty ja kartoitettu jonkin verran (mm. Aho & Mäkiäho 2014; Haapakorva ym. 2018; Honkakoski ym. 2016; Kuronen 2011; Nurmi 2009; Cederberg & Hartsmar 2013), mutta opiskeluhuollon prosesseja tai kehittämisen tarvetta niukemmin. Tarkoituksenamme on selvittää ja kuvata keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteita ja tuen tarvetta, opiskeluhuollon keinoja tukea keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita sekä opiskeluhuollon kehittämistä vastaamaan entistä paremmin keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tuen tarpeeseen. Laadullisen tutkimuksen avulla pystymme parhaiten selvittämään ja kuvaamaan aiheeseemme liittyviä ilmiöitä ja näin luomaan ja syventämään tietoa, jonka avulla ymmärrys tutkimuksemme aiheesta lisääntyy (Kananen 2014, 16-19).

Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus määrittävät ne keinot, joilla pystymme parhaiten vastaamaan tavoitteeseen. Siksi olemme päätyneet keräämään tutkimuksemme aineiston teemahaastatteluilla. Pyrimme aineistolähtöiseen tutkimukseen ja keräsimme tietoa suoraan ihmisiltä, jotka ovat toteuttamassa opiskeluhuoltoa. Keskeistä tutkimuksessamme ovat haastateltavien omat kokemukset ja näkemykset, joita heillä työnsä kautta on keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tuen tarpeesta sekä opiskeluhuollon auttamisen prosesseista ja kehittämisen tarpeesta (Kananen 2014, 19). Tutkijoina tarkoituksemme on kuvata mahdollisimman autenttisesti tutkittavien näkemyksiä ja kokemuksia, ja haastattelu antaa mahdollisuuden syventää ja tarkentaa tutkittavien näkemyksiä, jotta tulkintamme olisi mahdollisimman todenmukainen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204-206.)

Analyysimenetelmäksi tutkimukseemme valikoituivat teemahaastattelulla kerätyn aineiston analysoimiseen sopivat teemoittelu ja luokittelu, joiden avulla pystyimme pitämään tutkimuksen informanttien kokemukset ja näkemykset tutkimuksen keskiössä. Teemoittelun kulmakivenä analyysissämme ovat tutkimuskysymyksistä muodostuneet tutkimuksen teemat. Luokittelulla tavoittelemme aineistolähtöistä tutkimusaineiston jäsentämistä, jolloin tutkimuksen pääkäsitteet muodostuvat aineistosta lähtöisin (Kananen 2017, 104-107).

5.4 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Teemahaastattelun teemat muodostuivat tutkimuksemme tutkimuskysymysten pohjalta: 1) keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteet ja tuen tarve, 2) opiskeluhuollon prosessi keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamiseksi ja 3) opiskeluhuollon kehittäminen vastaamaan keskeyttämisvaarassa olevien tuen tarpeeseen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu aineistonkeruun menetelmä. Olimme määritelleet etukäteen tutkimustehtävän mukaiset teemat, joista toivoimme saavamme tietoa haastateltavilta. Teemat olivat tarkoituksella suhteellisen laajoja, jotta emme etukäteen rajoittaisi keskustelua aiheen ympäriltä. Tällä tavoin menettelemällä pyrimme varmistamaan, että haastateltavien kokemukset ja näkemykset olisivat haastattelun keskiössä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48) emmekä rajoittaisi haastatteluja omilla ennakkokäsityksillämme (Metsämuuronen 2006, 121).

Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastattelu sopii käyttöön, kun halutaan tutkia ja kehittää työryhmän toimintatapoja ja luoda keskustelua (Vilkkä 2005, 102). Opiskeluhuoltoa toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä, joten oleellista on saada tietoa ryhmän toiminnasta (Pietilä 2017, 111). Ryhmähaastattelu muistuttaa enemmän keskustelua kuin haastattelua, ja tutkijoiden tehtävä onkin luoda ja mahdollistaa keskustelua ryhmän sisällä perinteisen haastattelun sijaan. Ryhmähaastattelusta on olemassa erityinen versionsa, täsmäryhmähaastattelu, jonka piirteitä tulee ilmi myös meidän tutkimuksessamme. Täsmäryhmää voidaan käyttää kehittämään uusia ideoita ja palveluita tai paljastaa palvelunkäyttäjien tarpeita ja asenteita. Täsmäryhmähaastattelu on sopiva keino tutkimukseen, jossa ryhmällä on ennalta määritelty tavoite, ryhmä on koottu ja valikoitu henkilöistä, joiden mielipiteillä on vaikutusta ja heillä on mahdollisuus kehittää toimintaa ja saada muutoksia aikaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61-62.) Parhaimmillaan aineistonkeruun asetelma ryhmähaastatteluna tuottaa osallistujille itselleen hyötyä: haastattelu voi laajentaa heidän ymmärrystään tutkittavasta asiasta ja tuottaa näin ollen myönteisiä vaikutuksia ajattelu- ja toimintatapoihin (Vilkkä 2005, 103).

Haastatteluja toteutettiin kolme lokakuun 2018 aikana, ja osallistujia oli kahdesta kolmeen haastattelua kohden. Yhteensä haastateltavia osallistui tutkimukseen kahdeksan, sillä kaksi haastateltavista oli estynyt osallistumasta haastatteluihin. Ensimmäiseen

haastatteluun osallistui kaksi opinto-ohjaajaa ja psykologi. Toisessa haastattelussa oli terveydenhoitaja, erityisnuorisotyöntekijä sekä osaamispalveluesimies. Kolmanteen haastatteluun osallistui kaksi erityisopettajaa. Kahteen haastatteluun oli varattu aikaa tunti ja yhteen puoli tuntia sen mukaan, miten haastateltavat pystyivät varaamaan aikaa haastatteluun osallistumiselle.

Haastattelut toteutettiin haastateltavien työpäivien aikana ammattiopiston tiloissa. Ennen haastattelua kävimme läpi tutkimuksen tavoitteen ja tarkoituksen, haastatteluiden toteutustavan sekä kerroimme omasta mielenkiinnostamme tutkimusaihetta kohtaan. Ihmistieteiden eettiset periaatteet käsittävät tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen, vahingoittamisen välttämisen sekä yksityisyydestä huolehtiminen. Haastateltavilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta (LIITE 2) sekä varmistettiin heidän olevan tietoisia tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää osallistuminen milloin tahansa ilman seurauksia, ja toisaalta tutkijoiden mahdollisuudesta käyttää ennen keskeyttämisilmoitusta kerättyä aineistoa osana tutkimusta. Tutkittaville kerrottiin myös haastateltavien anonymiteetistä huolehtimisesta, aineiston käyttämisestä sekä sen hävittämisestä opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen. Vahingon välttämiseksi tarkoitetaan tutkittavien kunnioitettavaa ja arvostavaa kohtelua myös tutkimusraportissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2009.) Haastattelut nauhoitettiin tutkijan puhelimella ja säilytettiin tutkijoiden henkilökohtaisilla tietokoneilla. Tietokoneita säilytettiin lukituissa tiloissa tai jatkuvasti valvottuina. Opinnäytetyötä varten kerätty aineisto tuhoaan raportin hyväksymisen jälkeen.

5.5 Aineiston analyysi

Analyysin avulla tutkimusaineistoa pyritään tiivistämään ja selkiyttämään, jotta aineiston sisältämä tieto järjestyisi selkeäksi ja mielekkääksi uudeksi tiedoksi (Eskola & Suoranta 1998, 138). Aloitimme aineiston käsittelyn jo heti haastatteluiden jälkeen keskustelemalla keskenämme haastatteluista sekä niissä käsitellyistä asioista. Haastattelut litteroitiin eli kirjoitettiin tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmalla puhtaaksi tekstimuotoon, jotta aineisto oli siinä muodossa, että sen analysoiminen oli mahdollista (Metsämuuronen 2006, 122). Litterointi toteutettiin marras- ja joulukuun aikana vuonna 2018. Tutkimusaineiston koko oli äänimateriaalina kaksi tuntia ja 42 minuuttia ja tekstimuotoon

muutettuna fontilla Arial, fonttikoolla 12, rivivälillä 1,5, marginaalilla 2, yhteensä 70 sivua. Aloitimme analyysin teemoittelemalla aineiston haastatteluteemojen mukaan. Haastattelun teemat muodostuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Analyysiyksiköksi valittiin ajatuskokonaisuus. Teemoittelu toteutettiin niin, että litteroidusta tutkimusaineistosta kopioitiin teema kerrallaan erilliseen tiedostoon ne ilmaisut, jotka kuvasivat kyseistä teemaa. Näin muodostui teemoiteltu tutkimusaineisto, esimerkiksi opiskelijoiden haasteita ja tuen tarvetta kuvaava kokonaisuus. (Eskola 2007, 169-170; Kananen 2012, 117.) Teemoittelun avulla saimme eriteltyä tutkimusaineistosta edelleen analysoitavaksi kaiken sen aineiston, joka on tutkimuksessamme tarkastelun kohteena.

Pyrimme pelkistämään tutkimusaineistoamme teemoittelun jälkeen luokittelun avulla teema kerrallaan (vrt. Kananen 2014, 104-107; koodaaminen; Eskola & Suoranta 1998, 182; tyypittely). Luokittelussa apuna käytimme taulukkoa (TAULUKKO 1 & 2). Siirsimme haastatteluista poimitut, teemoitellut sitaatit taulukkoon vasemmanpuolimmaiseseen sarakkeeseen. Pelkistimme teemaa kuvaavat sitaatit taulukon seuraavaan sarakkeeseen ja luokittelimme eli järjestimme samankaltaiset ilmaisut omiksi luokikseen. Kolmanteen sarakkeeseen kirjasimme alkuperäistä sitaattia kuvaavan alaluokan (TAULUKKO 1), ja neljänteen sekä viidenteen sarakkeeseen tiivistyivät teemasta riippuen yläluokat sekä tutkimuksen käsitteiksi nousevat pääluokat (TAULUKKO 2). Luokittelu tapahtui pääosin tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmalla taulukon avulla. Loppua kohden luokittelun viimeistelyvaiheessa perinteinen paperilla käsin toteutettu leikkaaminen ja liimaaminen auttoivat hahmottamaan tietokoneen näyttöä laajemmin tutkimusaineistoa ja jäsentämään viimeisetkin tutkimukseen mukaan valikoituneet ilmaukset niille sopiviin luokkiin sekä muodostamaan alaluokista ja yläluokista isompia kokonaisuuksia kuvaavia ylä- ja pääluokkia. Pääsimme luokittelussa pääluokkiin asti. Näin pääluokkiin tiivistyi laajemmin käsitettä kuvaavaa tutkimusaineistoa kuin puheenvuoroista erikseen referoimalla (Metsämuuronen 2006, 122-127). Aineistoa pelkistämällä ja tiivistämällä saimme aineistosta esille samankaltaisuudet ja eroavaisuudet. Lopputuloksena pystyimme yleistämään aineistosta keskeiset käsitteet kuvaamaan tutkimuksen teemoja. (Denscombe 2013, 271-273.)

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä alaluokan ja yläluokan muodostumiseen

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
huomaa maanantaina, miten ne on nälkäsiä, kun ne ei oo syönyt viikonloppuna	Ei huolehdi syömisestään	Vaikeudet päivärytmissä, arjen hallinnassa ja hyvinvoinnissa	Haasteet elämänhallinnassa
ne ei osaa pestä vaatteita, ne ei osaa laittaa ruokaa	Puutteet kotitaloustaidoissa		
muistaa mennä nukkuu ajoissa	Ei pidä kiinni päivärytmistä		
ihminen niin kun muistaa, missä sen pitää olla	Vaikea muistaa, missä pitää olla		
mitä piti tehdä ja missä piti olla moneltaki ja semmosia niinku asioita, jotka on joillekin ihan itsestään selviä ja joillekin ihan ylettömän vaikeita. Rytmii elämässä	Vaikea muistaa missä pitää olla ja mihin aikaan		
sellasta et niinku siihen elämänhallintaan, se on niillä aivan hukassa joillakin. Ne ei pysty, ei ne tunne kelloa	Vaikeuksia elämänhallinnassa ja kellonajoissa		
arjen säätely	Vaikeudet arjen säätelyssä		
ehkä liikkuminen julkisilla tai tai tota muuten, että ei pääse kouluun	vaikeus tulla kouluun julkisilla tai muuten		
kalenterin käyttö on vierasta, on se sitten kännykällä tai paperikalenteri, niin ei kyllä monikaan täällä vielä käytä. Ja sitte unohtuu.	Kalenterin käyttö on vierasta ja sovitut menot unohtuvat		
just hyvinvoinnin ja arjenhallinnan vahvistaminen, että osaa auttaa itseään näissä erilaisissa arjen vastoinkäymisissä	Puutteet arjen hallinnassa ja hyvinvoinnissa		

TAULUKKO 2. Esimerkki yläluokan ja pääluokan muodostumisesta

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Sitoutumattomuus	Haasteet elämänhallinnassa	Yksilötason haasteet
Haasteet jaksaa opiskella		
Vaikeudet päivärytmissä, arjen hallinnassa ja hyvinvoinnissa		
Päihteiden käyttö		

Tutkittavien yksityisyys on pyritty varmistamaan kategorisoimalla tutkimusympäristö, eli puhumalla pääkaupunkiseudulla sijaitsevasta ammattiopistosta tietyn oppilaitoksen sijaan, sekä tutkimustuloksia kuvaavat sitaatit on kategorisoitu tarpeen mukaan vastaavasti (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 420-421). Tutkimustuloksia tukemaan valitut sitaatit tutkimusaineistosta on pyritty valitsemaan sekä opiskelijat että oppilaitoksen henkilökunta huomioiden (Alasuutari 2005, 18-20).

5.6 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullinen tutkimus on kokonaisuus, jossa tutkimuksen tarkoitus määrittää ne keinot, joilla parhaiten vastaamme tarkoitukseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75-77). Oleellista tutkimuksen kannalta on saada tietoa opiskeluhollosta opiskeluhollohenkilöstöltä itseltään, minkä vuoksi päädyimme keräämään tutkimuksen aineiston teemahaastattelulla (Kananen 2014, 19). Ryhmähaastattelu sopi tutkimukseemme opiskeluhollohen moniammatillisen työn luonteen vuoksi erityisen hyvin (Pietilä 2017, 111). Tavoitteenamme on ollut kerätä aineisto, joka kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja auttaa muodostamaan ja laajentamaan käsitteellistä ymmärrystä tutkimusaiheestamme (Eskola & Suoranta 2001, 62). Tutkimusaineiston koko ja laajuus on kompromissi tutkijoiden tutkimukseen käytettävissä olevan ajan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97) sekä oppilaitoksen henkilökunnan aktiivisuuden ja aikaresurssin välillä. Tutkimuksen kannalta tutkittavien määrää tärkeämpi seikka on tavoittaa mahdollisimman paljon tutkimusaiheesta tietäviä henkilöitä: tutkimukseen mukaan saadut tutkimushenkilöt olivat kaikki tutkimuksen näkökulmasta hyviä informantteja, sillä heillä oli runsaasti kokemusta ja näkemystä tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97-98).

Onnistunut haastattelu vaatii perehtymistä sekä ainakin jonkin verran harjaantumista (Hyvärinen 2017, 11-40). Menetelmäoppaat kannustavat koehaastattelun tekemiseen (esim. Hyvärinen 2017, 36-37), mutta aikataulullisista syistä toteutimme suoraan tutkimushaastattelut. Haastattelimme vuorotellen, mutta käytännössä kumpikin teki tarkentavia kysymyksiä haastatteluissa, vaikka päävastuu haastattelun kulusta vaihteli. Kokenemattomuutemme haastattelijoina on voinut vaikuttaa aineiston lopputulokseen, sillä haastatteluiden jälkeen huomasimme, mihin haastateltavien kertomaan liittyen olisi kannattanut esittää tarkentavia kysymyksiä. Esimerkiksi opiskeluhollohen kehittämisehdotusten kohdalla, ehdotusten tarkempi ja laajempi kuvaus olisi voinut tuottaa konkreettisempia ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi tai opiskeluhollohen prosessin osalta kokenempi haastattelijaksi olisi saattanut saada monipuolisemmin näkökulmia esille prosessin toimivuudesta sekä toimimattomuudesta (Pietilä 2017, 113-117). Ainakin ensimmäisen haastattelun kohdalla kokemattomuutemme ja rutiinin puutteesta heijastuva epävarmuus haastattelijoina saattoi vaikuttaa haastateltavien melko varovaiseen keskusteluun. Kokenempi haastattelijaksi olisi voinut rohkaista tai auttaa keskustelua etenemään ja syventää näin tutkimusaineistoa (Pietilä 2017, 116-117). Toisaalta useampi haastattelu

syvensi käsitystämme tutkimusaiheestamme, haastattelut täydensivät toisiaan ja tutkimusaineisto oli kokonaisuudessaan monipuolinen. Haastattelut onnistuivat kokemattomuudesta johtuvista haasteista huolimatta riittävän hyvin tuottamaan käyttöömme aineiston, joka vastaa asettamiimme tutkimuskysymyksiin kattavasti ja monipuolisesti.

Kaikki haastateltavat osallistuivat aktiivisesti keskusteluun haastatteluiden aikana. Kaikki haastattelut kestivät hieman yli sovitun ajan ja haastattelut päätettiin haastateltavien toiveesta mahdollisimman pian niille varatun ajan täytyttyä, sillä haastateltavien oli siirryttävä takaisin perustöidensä pariin. Koimme, että haastatteluille oli tarvetta ja aihe puhututti haastateltavia, ja olisi puhututtanut pidempäänkin, mikäli osallistujien työmäärä olisi sen sallinut. Haastateltavat olivat pääosin yhdenmielisiä kaikissa haastatteluissa, mutta toivat esille erilaisia näkökulmia kukin omasta työstään käsin. Yhdenmielisyys voi liittyä ryhmähaastattelun dynamiikkaan, sillä kuten Pietilä (2017, 114) kuvaa Simin (1998) ajatuksen ryhmän pyrkimyksestä luoda yhteisymmärrystä. Toisaalta taas tutkimustuloksemme ovat linjassa aikaisempien tutkimustulosten kanssa, joten todennäköinen vaihtoehto tutkittavien yhdenmielisyydelle on, että he kohtaavat ja kokevat konkreettisesti työssään keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteet ja tuen tarpeen sekä opiskelijahuollon toiminnan pääosin samankaltaisina ja näin ollen ovat myös samanmielisiä kehittämistarpeista.

Tutkimuksen eettisyys kietoutuu tutkimuksen luotettavuuden kanssa yhteen. Tutkijoilla on valta ja velvollisuus tehdä valintoja ja rajauksia läpi tutkimuksen teon. Tutkimuksen suunnittelu, toteutus, analyysi, raportointi sekä julkistaminen ovat täynnä pienempiä ja suurempia valintoja, joilla on kaikilla vaikutusta tutkimuksen lopputulokseen, eettisyyteen ja luotettavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149-150.) Valintojen luotettavuutta lisää se, että kaikki valinnat tehdään harkitusti ja tarkkaan perustellen ja tarvittaessa teoriaan pohjautuen. Olemme läpi tutkimusprosessin pyrkineet toimimaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan erityisesti tutkimusraportin kautta. Olemme pyrkineet kirjaamaan mahdollisimman tarkasti tutkimuksen kulun ja ne valinnat, joiden perusteella olemme päätyneet tutkimustuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 76-77, 164). Analyysiä kuvaavan kappaleen yhteyteen olemme liittäneet taulukot (TAULUKKO 1 & 2) kuvaamaan aineiston luokittelua. Tutkimuksen tulosten yhteydessä on tuloksia kuvaavia suoria lainauksia aineistosta, jotka havainnollistavat aineistosta tehtyä analyysiä.

Tulokset on myös käyty läpi teoriaan peilaten johtopäätöksiä esittelevässä kappaleessa (Denscombe 2013, 271-273). Riittävän dokumentoinnin kautta lukijan on mahdollista itse arvioida ratkaisujen perusteluja ja paikkansapitävyyttä (Kananen 2014, 153; Kiviniemi 2007, 83).

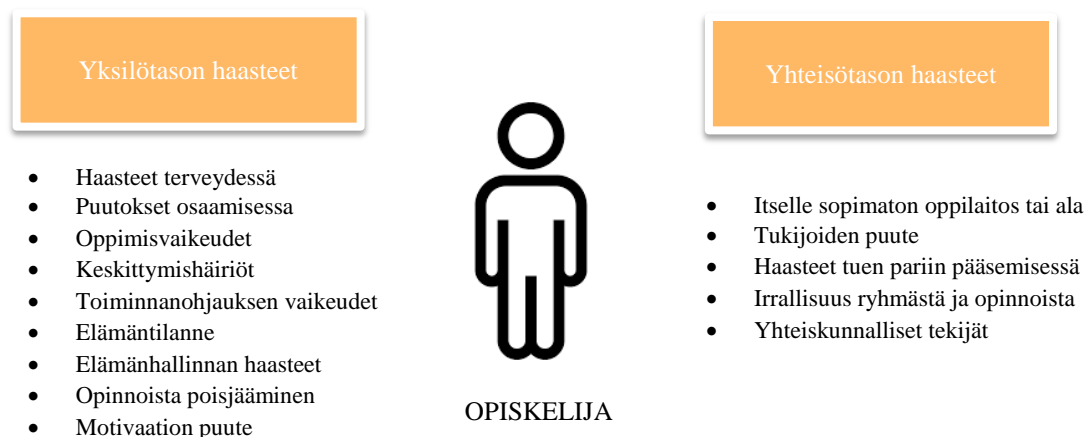
Olemme tehneet tutkimuksemme parityönä. Tämä on lisännyt omalta osaltaan työn luotettavuutta siinä, että olemme voineet käydä vuoropuhelua ajatuksistamme ja näkemyksistämme toistemme kanssa. Analyysivaiheessa olemme tehneet teemoittelua ja luokittelemista erikseen, mutta toistemme kanssa valintojamme reflektoiden ja perustellen ja analyysiä yhdessä hioen. Tutkimusprosessin tekeminen parityönä on mahdollistanut tietoisesti ja konkreettisesti perustellut valinnat aineiston analyysivaiheessa ja rikastuttanut reflektointia valinnoistamme ja tulkinnoistamme sekä antanut mahdollisuuden hioa yhdessä tulosten ja johtopäätösten esittämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 142.) Laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin mahdollista, että toinen tutkija voi tehdä samasta aineistosta erilaiset päätelmät ja johtopäätökset.

6 TULOKSET

Tässä luvussa esitämme tutkimuksen tulokset. Etenemme tulosten esittelyssä tutkimuskysymysten järjestyksen mukaan kuvaten ensin keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden kohtaamia haasteita ja tuen tarvetta ja seuraavaksi opiskeluhuollon toimintaa ja lopuksi kehittämisehdotuksia.

6.1 Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteet ja tuen tarve

Haastateltavien kertoman perusteella jaottelimme opiskelijoiden haasteet ja tuen tarpeen kahteen pääluokkaan. Pääluokiksi muodostuivat opiskelijan yksilötason haasteet sekä yhteisötason haasteet (KUVIO 2).

KUVIO 2. Keskeyttämisvaarassa olevan opiskelijan haasteet

6.1.1 Yksilötason haasteet

Kaikki haastateltavat tunnistivat ammattiopiston opiskelijoilla useita erilaisia haasteita. Yksilötasolla opiskelijan toimintakykyyn ja oppimiskykyyn vaikuttavia haasteita oli terveydessä ja osaamisessa sekä oppimisvaikeuksien, keskittymishäiriöiden ja toiminnanohjauksen vaikeuksien vuoksi. Myös elämäntilanne, elämänhallinnan haasteet, haas-

teet motivaatiossa sekä opinnoista pois jääminen luokiteltiin opiskelijan yksilötason haasteiksi.

Kaikki haastateltavat kertoivat laajasti opiskelijoiden **terveydellisistä haasteista**. Nämä voidaan aineiston perusteella jakaa mielenterveyden haasteisiin ja somaattisen terveyden haasteisiin. Mielenterveydellisistä haasteista selkeästi esille tulivat ahdistus, pelot, masennus sekä itsetuhoisuus. Opiskelijaa saattaa ahdistaa ja pelottaa niin paljon, että kouluun jääminen on mahdotonta tai opinnoista suoriutuminen on todella haasteellista. Ryhmässä toimiminen ja vieraiden ihmisten kohtaaminen voi ahdistaa opiskelijaa niin suuresti, ettei opiskelija pysty menemään ryhmätilanteisiin tai luokkahuoneeseen lainkaan. Koko mielenterveyden kirjon kerrottiin näkyvän ammattiopiston arjessa.

ei pysty olla siellä ryhmässä, ei pysty mennä sinne, että kun siellä on liikaa sitä vierasta, liikaa porukkaa ja liikaa vieraita, ventovieraita henkilöitä ja muuta

Osaamisen puutoksia haastateltavat kertoivat olevan muun muassa puutteellinen suomen kielen taito ja puutteelliset matematiikan taidot. Ammattiopistoon tulee opiskelijoita, jotka on päästetty peruskoulusta läpi ilman yhdenkään raportin kirjoittamista. Ammattiopistossa on paljon maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, joilla puutteet kielitaidossa korostuvat. Jos on vaikea ymmärtää tai tulla ymmärretyksi, vaikeuttaa se opiskelua huomattavasti. **Oppimisvaikeuksia** haastateltavat kuvasivat muun muassa hahmottamisen vaikeudella ja kognitiivisten taitojen puutteella. Opiskelijoiden saattaa olla vaikeaa löytää esimerkiksi oikeaan luokkaan, jos hahmottamisessa on vaikeuksia. Opiskelijoiden kognitiiviset haasteet ovat usein olleet tiedossa jo peruskoulun aikana, mutta harvoin tieto niistä on siirtynyt ammattiopistoon.

Opiskelijoilla saattaa olla **puutteita toiminnanohjauksessa** tai **keskittymishäiriö** tekee keskittymisestä vaikeaa. Opiskelijan voi olla hankalaa olla oikeassa paikassa oikeaan aikaan ja toimia häneltä odotetulla tavalla. Keskittyminen herpaantuu, jos pitää odottaa tai tehdä jotain pitkäjänteisyyttä vaativaa tehtävää.

Minä oon käyny raahaamas tuolt pukukopista, tai katon, ku joku zombiena tuijottaa ikkunasta ulos. - - Hei mitä, pitääks sun tehdä jotain. Joo, emmä tiiä, mitä mun pitää tehdä.

Ammattiopinnot ajoittuvat yleensä nuoruuteen, jolloin **elämäntilanne** itsessään on herkkää aikaa. Tämän tilanteen tuomat haasteet näkyvät ammattiopistossa vahvasti. Nuorten impulssikontrolli on usein vielä kehittymätön ja lisäksi aikaperspektiivi on lyhyt. Opiskelijalle voi olla vaikeaa ajatella asioita pidemmälle, edes seuraavaan päivään tai viikkoon. Tämä näkyy myös kyvyttömyytenä hoitaa omia asioita, kun vielä ei ole siihen tarvittavia taitoja ja osaamista.

Nuoret elää aika lailla tässä hetkessä ja sit, jos se tää hetki on vielä ahdistava, niin sitä ei tiedä, mitä seuraavaks tapahtuu. Ja sitten se hetki meni jo ja sit se voi olla, et sä otit semmosen askeleen, jonka jälkeen vaatii todella suuria ponnistuksia kaikilta ottaa se yks askel taaksepäin. Kerran jäät kotiin aamulla, se kynnys jäädä sinne uudestaan on ihan tosi, tosi paljon matalampi.

Elämönhallinnan vaikeuksina haastateltavat näkivät välinpitämättömyyden opiskeluista ja omasta elämästä, sitoutumattomuuden ja jaksamisen vaikeudet. Sitoutumattomuus ja välinpitämättömyys näkyivät haastateltavien mukaan siinä, että keskeyttämisaarassa opiskelijat eivät tule paikalle, eivätkä ilmoita itsestään ja heihin on hyvin vaikea saada mitään yhteyttä tai kontaktia. Esimerkiksi erityisopettajat kertoivat tekevänsä opiskelijoiden kanssa suunnitelmia ja sopivansa aikoja, ja sitten opiskelijat eivät kuitenkaan pysty pitämään näistä sovitusta asioista kiinni. Elämönhallinnassa vaikeudet näkyvät lisäksi haasteina päivärytmissä ja arjenhallinnan puutteina, kuten vaikeutena muistaa syödä tai yksinkertaisesti osaamattomuutena valmistaa ruokaa, kalenterinkäytön vierautena tai julkisten liikennevälineiden käytön vaikeutena. Päähteiden käyttö mainittiin haastatteluissa useita kertoja. Kaikki edellä mainitut seikat voivat vaikeuttaa opinnoissa etenemistä.

Motivaation puute vaikuttaa opinnoissa etenemiseen. Haastateltavat kertoivat, että joillakin opiskelijoilla ei ole haaveita ja suunnitelmia tulevaisuuteen, eikä näin ollen ammatillisia päämääriä tai tavoitteita, joita he motivoituisivat tavoittelemaan. Osa opiskelijoista ei osannut sanoa, miksi oli hakeutunut opiskelemaan tietylle alalle. Opiskelijan odotukset opinnoista eivät myöskään aina vastaa todellisuutta, mikä heikentää opiskelijan motivaatiota opintoja kohtaan. Opiskelumotivaatio saattaa lopahtaa toisaalta työpaikan saamisen vuoksi, jolloin palkka houkuttelee siirtymään työelämään opintojen loppuun suorittamisen sijaan.

Usein keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat voivat vain **jäädä pois opinnoista** ja olla pitkiäkin aikoja poissa niin, että heihin ei saada mitään yhteyttä. Kuten edellä on kuvattu, opinnoista pois jäämisen syyt voivat olla moninaisia. Opinnoista voidaan jäädä pois mielenterveyteen liittyvien syiden, elämänhallinnan pulmien tai muiden syiden vuoksi. Joillekin opiskelijoille kertyy jopa satoja tunteja poissaoloja.

6.1.2 Yhteisötason haasteet

Keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita kuormittavat yksilötason haasteiden lisäksi yhteisötason haasteet. Näitä haasteita ovat itselle sopimaton oppilaitos tai ala, tukijoiden puute, haasteet tuen pariin pääsemisessä, irrallisuus ryhmästä ja opinnoista sekä yhteiskunnalliset tekijät.

Keskeyttämisvaaraa lisää haastateltavien mukaan merkittävästi **itselle sopimattomalle alalle** päätyminen tai itselle sopimattomassa **oppilaitoksessa** opiskeleminen. Väärälle alalle päätyminen keskeisinä syinä olivat opiskelijoiden tiedon puute alasta, jolle he ovat hakeneet ja päässeet opiskelemaan sekä lisäksi yläkouluissa tapahtuvan jatko-opintoihin ohjaamisen pulmat. Ammattiopiston näkökulmasta opiskelijoita on yläkouluissa kehoitettu esimerkiksi hakemaan tietylle alalle siitä syystä, että sinne tulee varmasti valituksi ottamatta samalla huomioon opiskelijan soveltuvuutta tai kiinnostusta kyseistä alaa kohtaan. Ammattiopistossa nähtiin myös opiskelevan opiskelijoita, joiden tuen tarve vastaa erityisammattioppilaitoksessa opiskelemista. Erityisammattioppilaitokseen hakemisen esteenä on ollut esimerkiksi pelko leimaantumisesta.

Suurin osa nyt syksyllä keskeyttäneistä on niit jotka on tullu ihan väärälle alalle. Ne ei oo tienny, mille-mitä se oikeesti on edes ja mihin ammattiin siit valmistautuu.

Ja sitte on nää semmoset, joille tää ei oo se oikee paikka, et se erityisoppilaitos olis se heidän paikka ennemmin.

Keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita kuormittaa **tukijoiden puute**. Tukijoiden puute vaikutti myös itselle sopimattomalle alalle tai oppilaitokseen päätymisessä. Opiskelijat olivat valikoineet alan vanhempiensa toiveiden mukaan tai ammattiopistoon ha-

kemisen erityisammattioppilaitoksen sijaan esimerkiksi perheidensä painostuksesta tai siitä syystä, ettei opiskelijan perheellä ole ollut resursseja tukea opiskelijan koulumatkaa lähimpänä sijaitsevaa ammattiopistoa pidemmälle. Perheen kokonaistilanne, huonosti voivat, jopa syrjäytyneet perheet vaikuttavat opiskelijaan kuormittavasti, eivätkä tarjoa nuorelle opintoihin tarvittavaa tukea. Opiskelijat voivat jäädä ilman tukea myös muuttaessaan omilleen nuorina.

Ja sitten se, minne poika haluais, niin isä ei taas päästä poikaa sinne alalle.

Erityisammattioppilaitokseen siirtyminen, nii ne on, niit on muutama, ne on kaukana ja jos sul on hahmottamisen vaikeuksia, et jos sä et löydä sinne itse, niin perheen halu viedä sinne tunnin matkan päähän autolla aamu- sin voi olla se syy, miks perhe ei halua.

Tukijoiden puute heijastuu keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden elämään myös ammattiopiston sisällä. Keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat tarvitsevat välittävien aikuisten lisäksi konkreettista apua ja ohjausta. Haasteita on silti esimerkiksi vuorovai- kutuksessa opettajan kanssa tai tarjolla olevassa tuen määrässä tai toteuttamistavassa. Tukea tarvitsevat opiskelijat eivät välttämättä löydä ammattiopistosta sellaista aikuista, joille he kertoisivat haasteistaan tai tuen tarpeestaan ja jäävät näin ollen ilman tarvitse- maansa tukea.

Välttämättä kaikki opiskelijat ei ole ollenkaan sellases suhteessa opetta- jaan, et sinne mennään matalalla kynnyksellä kertomaan huolistaan ja murheistaan - -. Nii et sit jos se ei oo, ei oo kontaktia myöskään kehenkään muuhun, niin ei se tapahdu.

Keskeyttämisvaarassa olevilla opiskelijoilla voi olla **haasteita tuen pariin pääsemises- sä**. Vieraan työntekijän luokse meneminen voi jännittää tai ahdistaa niin paljon, että opiskelijan on helpompi lähteä pois ammattiopistosta kuin sietää haastavaa tunnetta ja kulkea käytävää esimerkiksi psykologin luokse. Oleellista tuen pariin pääsemiseksi on myös opiskelijan oma käsitys tuen ja avun tarpeesta. Tuen pariin ei hakeuduta, jollei opiskelija ole tunnistanut tuen tarvettaan ja ole valmis ottamaan apua vastaan.

Keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat eivät ole välttämättä kiinnittyneet ammattiopis- toon ja opiskeluryhmäänsä. Opinnoista pois jääminen on helpompaa **ryhmästä ja oppi- laitoksesta irrallaan** olevalle opiskelijalle kuin opiskelijalle, joka kokee kuuluvansa

ryhmään. Opintoihin palaaminen poissaolojen jälkeen on haastavaa, jos ei ole tutustunut muihin opiskelijoihin tai on jäänyt vaille ystäviä. Keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat tarvitsevat kiinteän opiskeluryhmän, mutta esimerkiksi opintojen viivästyessä vaihtoehtona on usein eri ryhmien mukana opiskelu yhden kiinteän ryhmän sijaan.

Ne tarvis sen tiiviin tai kiinteän sen ryhmän, mut sit, jos sä tipahdat, niin sit voidaan sijoittaa eri ryhmiin opiskelemaan ja se on kauheen iso haaste, kun ei ole muuta tarjolla.

Keskeyttämisvaarassa oleviin opiskelijoihin vaikuttavat myös **yhteiskunnalliset tekijät**. Poliittiset päätökset ja niiden perusteena olevat arvot sekä yhteiskunnan historia tuovat keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille haasteita. Globalisaatio ja yhteiskunnan muutos heijastuvat opiskelijan elämään epävarmuutena ja aiheuttavat vaikeutta hahmotta tulevaisuutta mielekkäänä ja sellaisena, johon voisi omilla valinnoillaan vaikuttaa.

Se menee aika syvälle, että et miks mun kannattas opiskella, ku puhutaan koko ajan siitä, että mitään työpaikkoja ei oo kohta, vaan robotit tekee kaiken. Tai miks mun kannattas opiskella, koska se mitä mä haluun tehdä, niin sitä työtä ei enää ole tulevaisuudessa. Tai miks mun kannattas tehdä yhtään mitään, koska sossust saa kaiken.

6.2 Opiskeluhuollon keinot tukea keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita

Haastateltavat kertoivat, millaisilla keinoilla he tällä hetkellä auttavat keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita. Jokainen haastateltava kuvasi työskentelyä omasta arjen työstään käsin. Jaottelimme sisällönanalyysin keinoin haastattelusta neljä pääluokkaa, jotka kuvaavat opiskelijoiden tukemisen keinoja. Nämä luokat ovat opintojen etenemistä ja suorittamista tukevat toimenpiteet, opiskelijan kohtaaminen, systemaattinen tuen tarpeen kartoittaminen sekä yhteistyö.

6.2.1 Opintojen etenemistä ja suorittamista tukevat toimenpiteet

Opintojen etenemistä ja suorittamista tukevia toimenpiteitä haastateltavat kertoivat olevan erityisopetuspäätökset, opintojen väliaikainen keskeyttäminen tai keventäminen ja yksilölliset ratkaisut opintojen suorittamisessa. Jos opiskelijalla on vaikeuksia saada opintoja etenemään tai joissain aineissa vaikeutta opiskella, voivat he saada erityisopettajan antamaa opetusta kyseisissä aineissa tai opinnoissa. Opintojen väliaikainen keskeyttäminen on ajankohtaista ja tarpeellista esimerkiksi silloin jos oppilaalla on terveyspulmia tai vaikea elämäntilanne, jolloin opiskelu ei onnistu. Ammattiopistoissa voidaan tehdä monenlaisia räätälöintejä opintojen suorittamisen helpottamiseksi, opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

- - lähetään testaamaan, et toimisko se kello 15 alkava koulupäivä niin sanotusti sitte paremmin, et jos 15-16 menis sinne [koululle] tekemään niin katotaan, kokeillaan.

6.2.2 Opiskelijoiden kohtaaminen

Haastateltavat kertoivat laajasti opiskelijoiden kohtaamisesta ja sen merkityksestä opiskelijoiden tukemisessa. Läsnäolo opiskelijoiden arjessa koettiin tärkeänä asiana ja sellaisena arvona, johon opiskeluhuoltoryhmän jäsenet työssään jatkuvasti pyrkivät. Opiskelijoihin tutustuminen on ensisijaista läsnäolon onnistumisessa. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että heillä ei ole aikaa tutustua opiskelijoihin niin paljon kuin toivoisivat. Opiskelijoiden kohtaamiseen kerrottiin myös kuuluvan mahdollisuus avun saamiseen matalalla kynnyksellä. Oppilaitoksessa toimivat kunnan erityisnuorisotyöntekijät ovat lisänneet läsnäoloa ja matalan kynnyksen avun saantia huomattavasti. Erityisnuorisotyöntekijöiden työn tärkeys ja toimivuus tuli haastatteluissa selkeästi esille. Erityisnuorisotyöntekijöitä ei haastatteluja tehtäessä ollut kuin muutamilla aloilla, ja erityisnuorisotyöntekijöiden jatkaminen ammattiopistossa oli vielä epävarmaa. Työntekijät toivat selkeästi esille toiveensa erityisnuorisotyöntekijöiden saamisesta pysyvästi kaikille koulutusaloille.

Erityisnuorisotyöntekijöiden työnkuvaan kuuluu olla opiskelijoiden keskellä jatkuvasti myös oppituntien ajan. Heiltä opiskelijat voivat saada nopeastikin apua akuuteissa tilanteissa. Erityisnuorisotyöntekijät ovat muun muassa keskusteluapuna tai mukana opiskelijan tukena erilaisissa tapaamisissa, esimerkiksi työharjoittelupaikkaa hakiessa tai am-

mattiopiston psykologin käynnillä. Haastateltavat kertoivat, että mahdollisuuksien mukaan erityisnuorisotyöntekijät voivat myös auttaa opiskelijoita kouluun tulemisessa. Ajatuksena on se, että työntekijät ovat opiskelijoille helposti lähestyttäviä ja heitä voi kohdata myös ilman ajanvarauksia.

Ja sieltä on kyllä bongattu niitä, että [opiskelija] on pois ja sit ne [erityisnuorisotyöntekijät] on soittanut ja sopinut, et hei tuuppas ja mennään yhdessä vaikka tonne. Ja mun mielestä ne hoitaa hirveen hyvin sitä duunia.

Tuntuu kyllä, et tällä hetkellä on aika toimiva toi porukka [erityisnuorisotyöntekijöitä], siis semmonen helposti lähestyttävä niin opettajan kun opiskelijankin näkökulmasta, siis se mikä on nyt talossa. Ja hirveen aktiivisesti nää uudet [erityisnuorisotyöntekijät] on käynyt esittäytymässä tiimeissä ja muissa, et sekin niinku, et kun tulee opettajalle kasvot tutummaks, niin on helpompi ottaakin sitä yhteyttä ja muuta, ja tosi ihanasti, nyt toimii joo.

Opiskelijoiden motivointi nähtiin myös kuuluvan opiskelijoiden kohtaamiseen. Motivoinnilla tarkoitettiin opiskelijoiden kannustamista, yhteydenpitoa ja tavoitteiden asettamista. Opiskelijoita kohdataan muun muassa ohjauskeskusteluissa, joissa asetetaan tavoitteita opiskelulle.

Rakenteiden luominen opiskeluhuollon työhön ja työnjako toivat haastateltavien mielestä mahdollisuuksia opiskelijoiden kohtaamiseen, mikä mahdollisti työntekijän keskittymisen entistä paremmin juuri omiin työtehtäviinsä. Erityisnuorisotyöntekijöiden saaminen mukaan oppilaitoksen arkeen koettiin hyödyllisenä ja tärkeänä apuna tässäkin asiassa.

Samaten meillä on selkeesti niinku näkynyt tuolla [yhdellä koulutuslalla], kun siellä on se erityisnuorisotyöntekijä, niin se työpanos. Elikkä mä huomaa iteki, et mä oon pystynyt keskittynyt nyt enemmän omiin duuniin ku mä tein aiemmin paljon enemmän sellasta työtä, niin se on helpottanut.

6.2.3 Systemaattinen tuen tarpeen kartoittaminen

Opiskelijoiden opintojen etenemiseksi ja avun tarpeen kartoittamiseksi tehdään systemaattista tuen tarpeen kartoitusta. Tiedonkeruun tarkoituksena on saada tietoa opiskeli-

joiden oppimisen valmiuksista ja mahdollisten tukitoimien tarpeista jo aikaisessa vaiheessa. Opiskelijoiden terveydentilaa ja päihteidenkäyttöä kartoitetaan kyselyiden avulla. Kyselyitä tehdään eniten juuri opintojen alussa.

- - niistä alkukartoituksista, me tehdään niinku lukiseula ja matikkatestaus ja niiden tulosten perusteella, meni ne hyvin tai huonosti tai siltä väliltä, niin jokanen opiskelija saa henkilökohtaisen palautteen.

6.2.4 Yhteistyö

Opiskeluhooltoryhmä toimii tiiviissä yhteistyössä erilaisten tahojen kanssa. Opiskeluhooltoryhmä on moniammatillinen, joten jo itsessään sen sisällä on monenlaista moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi opiskelijoiden hoitotahojen, kuten psykiatrisen poliklinikan, lastensuojelun tai etsivän nuorisotyön kanssa. Opiskelijan asioissa voidaan olla yhteistyössä myös esimerkiksi tukihenkilöiden ja muiden verkostojen kanssa. Tämän lisäksi alaikäisten opiskelijoiden asioita pyritään hoitamaan yhteistyössä opiskelijan huoltajien ja muun lähiverkoston kanssa.

Se tuli mulle vielä mieleen, et mitä ne on ne yhteistyön muodot, että on se ehkä se termikin, että monialainen asiantuntijaryhmä on yksi tapa opiskelijan, yksittäisen opiskelijan tilanteessa koota oikeasti hänen tarvitsemansa ihmiset niinku palaveriin niinku täs nyt tulikin. Mä en tiedä, onko ne nyt aina millä nimellä ne palaverit, millon mitäkin, mutta kuitenkin, että on niinku opettaja, joka edustaa pedagogiikkaa tai opoa ja sitte opiskeluhoollosta terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi paikalla ja vanhempia ja ehkä ulkopuolisia tahoja.

Ja jos ja kun se toimii sillä tavalla, että nää ihmiset pystyy tekee yhteistyötä ilman, että se opiskelija putoo niin ku niitten ihmisten väleihin, niin se niin ku, meil on aika hyvin tätä tukee varrattuna siihen, mitä joskus aikasemmin on ollut.

Opiskeluhooltoryhmä pyrkii viemään opiskelijoiden asioita eteenpäin yhteistyössä opettajien kanssa. Joillain aloilla on opettajien kanssa yhteisiä tiimipalavereja ja kaikki ovat tervetulleita mukaan yhteisiin kokouksiin. Varsinkin vastuopettajat näkevät opiskelijoita opiskeluiden yhteydessä jatkuvasti ja tuntevat opiskelijan yleensä parhaiten. Opettajat raportoivat yleensä tärkeimmän tiedon siitä, miten opiskelijan opinnot sujuvat.

- - tai sitten vastuopettajat tuo tietoa. Meillähän on niitä tiimipalavereita kerran viikossa, jolloin käydään läpi jokaisen ryhmän - - asiat, et sieltä sitten tulee nää, et kuka tarvii kenties opon apua ja kuka tarvii kenenkin apua.

6.3 Opiskeluhuollon kehittämisehdotukset

Kolmas tutkimuskysymyksemme käsittelee opiskeluhuollon kehittämistä vastaamaan entistä paremmin keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tarpeisiin. Opiskeluhuollon toimintaa tulisi kehittää keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden erityisiä tarpeita huomioimalla, kohtaamista ja tuen oikea-aikaisuutta lisäämällä, ammattiopiston henkilöstön tehtävänkuvia ja työnjakoa tarkastelemalla sekä resursointia parantamalla. Lisäksi nivelvaiheyhteistyötä muiden oppilaitosten kanssa tulisi kehittää.

6.3.1 Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden erityisten tarpeiden huomioiminen

Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden erityisiä tarpeita nähtiin tuen pariin pääsemisessä, opintojen ja opiskelukyvyn seurannan osalta, elämönhallinnan taitojen puutteiden vuoksi, pysyvän opiskeluryhmän ja opintoihin kiinnittymisen suhteen sekä kesken lukuvuotta opintojen aloittamisen osalta.

Opiskeluhuollon kehittämisessä tulisi huomioida opiskelijoiden löytyminen tuen pariin. Opiskeluhuollon saavutettavuutta voitaisiin lisätä tuen normalisoimisella, tuomalla se näkyväksi osaksi ammattiopiston arkea ja huolehtimalla siitä, että työntekijät ovat opiskelijoille tuttuja. Tuen pariin löytymistä nähtiin helpottavan opiskelijoiden mahdollisuus reflektoida omaa tuen tarvettaan aikuisen kanssa ja keskustelun avulla motivoitua näkemään tuen hyöty itselleen. Tuen pariin pääsemisen esteenä pidettiin nuoren löytämistä oikean työntekijän luokse useiden vaihtoehtojen joukosta ja toisaalta sitä, että keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat tarvitsevat aikuisen konkreettisesti huolehtimaan ja saattamaan heidät tuen pariin sekä seurantaa ja opiskeluhuollon yhteistyön tiivistämistä, että opiskelija myös pysyy tuen parissa. Nopea sopivan tuen pariin pääseminen on myös oleellista. Opiskelijoilla on myös toive saada kokonaisvaltaista tukea yhdeltä pysyvältä

aikuiselta sen sijaan, että kertoisi tuen tarpeestaan usealle eri opiskeluhuollon työntekijälle. Haasteena on kehittää auttamisen malleja siihen suuntaan, että opiskelija voi saada tukea kulkematta monen eri toimijan kautta.

Opiskeluhuollon kehittämisessä tulisi huomioida opiskelijoiden saama hyöty opintojen säännöllisestä seurannasta reflektiokeskusteluissa, joissa opiskelijan tilanteen ja opintojen sujuminen voitaisiin varmistaa. Säännöllisen seurannan kehittäminen myös väliaikaisen keskeyttämisen jälkeen opintoihin palaamisen yhteyteen tukisi opintojen etene- mistä. Samoin lukuvuoden ja opintojen alun rakenteen selkeyttäminen ja opintojen konkretian varmistaminen tukisivat opiskelun käynnistymistä. Opiskelijälähtöinen opiskeluhuollon kehittäminen vaatisi systemaattista palautteen keräämistä opiskelijoilta.

Keskeyttämisvaarassa olevilla opiskelijoilla voi tyypillisesti olla haasteita elämänhallinnassa ja toisaalta nuoruus on sitä aikaa, jolloin elämänhallintataidot vielä kehittyvät. Opiskelijoiden elämänhallinnan taitojen kehittymistä voitaisiin tukea huomioimalla opiskelijoiden tuen tarve jo rakenteellisesti opetuksen yhteydessä. Elämänhallintaa tukeva opetus tai elämänhallintataitoihin keskittyneet kaikille opiskelijoille yhteiset kurssit tukisivat opiskelijoita.

Opiskelijoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta, sitoutumista opintoihinsa ja opiskeluryhmään tulisi kehittää. Keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat tarvitsevat kiinteän ryhmän, joka ryhmäytyneenä huolehtii kaikista ryhmän jäsenistä. Ryhmäytymiseen tulisi panostaa opintojen alkuvaiheessa.

Jos et sä ryhmäydy, jos et tutustu kehenkään ja jätät kotiin, jos kukaan ei ota täältä kiinni, niin se kynnys tulla kouluun on aika vaikee sitte. Tämmöset on tietenkin sitte turhia vähän niinkö, meille ei sais käydä näin.

Toisaalta ryhmäytymistä tulisi huomioida myös opintojen aikana, sillä opiskeluryhmään voi kuulua kannustusta tarvitsevia opiskelijoita ja ammattiopinnot voi aloittaa myös kesken lukuvuoden. Vertaistuki ja opinnot kesken vuotta aloittavien opiskelijoiden tukijat lisäisivät uusien opiskelijoiden ryhmäytymistä ja opintoihin kiinnittymistä. Opiskelijat voivat huolehtia toisistaan niin, että jokainen löytää oppitunnille ja ruokailemaan oikeaan aikaan ja paikkaan.

Siinäkin vois olla joku semmonen, et tavallaan opinnollistettu mentori, tämmönen, et on joku ryhmän vanhin opiskelija, joka saa siit opinstosuoritusta et hänen vastuullaan - - on ottaa kainaloon [kesken vuotta aloittavia opiskelijoita]. Tai siis siinä ryhmässä ehkä, mihin se opiskelija tulee. Että nyt tää kattoo, et toi pääsee syömään ja pääsee jengiin mukaan ja pääsee alulle.

Myös opiskeluhuollon toimintaa tulisi kehittää huomioimaan kesken lukuvuotta aloittavat opiskelijat, jotka ovat tavallista suuremmassa keskeyttämisvaarassa ryhmäytymisen haasteiden sekä opiskeluhuollon seurannan puutteen vuoksi. Opiskeluhuollon toiminnassa tulisi huomioida vastuunjako sekä systemaattisten toimintatapojen kehittäminen uusista opiskelijoista opiskeluhuoltoryhmälle tiedottamisen suhteen. Systemaattisia uusia toimintatapoja tarvitaan myös kesken vuotta opintonsa aloittavien opiskelijoiden tuen tarpeen kartoittamiselle.

6.3.2 Kohtaaminen ja tuen oikea-aikaisuus

Opiskelijoiden kohtaamisen lisääminen opiskeluhuollossa nähtiin merkittävänä kehittämiskohtana. Tärkeänä pidettiin opiskelijoiden parissa olemista ja opiskelijoista välittämistä sekä välittämisen osoittamista opiskelijoille hyvin konkreettisesti. Työ tehdään siellä, missä opiskelijat ovat. Opiskeluhuollon läsnäolo oppitunneilla ja käytävillä voi helpottaa myös opettajan työtaakkaa. Opettajan keskeisin tehtävä on opettaa, mutta toisaalta tukea opiskelijoita, jotta oppiminen on mahdollista. Tukea tarvitsevien auttaminen ja ohjaaminen eteenpäin kuuluu opettajalle, mutta käytännössä opettajan voi olla vaikea ehtiä puuttumaan kaikkeen havaitsemaansa avun tarpeeseen. Tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on suuri. Opiskeluhuollon läsnäolo opiskelijoiden parissa helpottaa tiedonkulkua, opiskelijan pulmiin puuttumista, ja vapauttaa opettajaa keskittymään tuen antamisen sijaan opetukseen.

Kaikki ne aikuiset jotka on täällä, niin välittää jokaisesta opiskelijasta ja sit et se näkyy kaikkien näitten niin ku tahojen osalta konkreettisina - - tekoina siinä, et soitetaan perään, tervehditään käytävällä - -.

Tietynlainen [opiskeluhuollon] jalkautuminen on niin ku hyvä suuntaus, että et koska opettajia on tietyl tavalla, jos näillä voimavaroilla, millä nyt mennään, niin jumissa sen opiskelijajoukon kanssa siel työsälissa.

Opiskeluhuollon kehittämisessä tärkeänä nähtiin oikea-aikaisen avun kehittäminen. Oikea-aikaisuus tarkoittaa ennakoivaa, varhaista, aktiivista ja välitöntä puuttumista ja välittämistä, opiskelijan ohjaamista tuen pariin, konkreettisia toimia poissaolojen vähentämiseksi sekä tuen tarpeeseen vastaamista oikein keinoin. Varhaisella ennakoivalla puuttumisella nähtiin olevan suuri merkitys opiskeluhuollon toiminnassa, sillä sitä pidettiin tuloksellisena. Konkreettisia toimia kaivattiin sekä työmuotojen kehittämistä vastaamaan opiskelijoiden tuen tarpeisiin. Erityisesti niiden opiskelijoiden, jotka eivät tule kouluun, osalta työmuotojen kehittäminen heidän tukemisen mahdollistumiseksi olisi tarpeen.

- - mutku se ongelma yleensä on siinä, että ne ei pääse tänne koululle ja sit meidän keinot on ihan kyllä niinku, tai meillä ei itseasiassa oo siihen mitään, niin.

6.3.3 Henkilöstön tehtäväkuvien ja työnjaon tarkastelu sekä resursoinnin parantaminen

Opiskelijoita lähimpänä olevan opettajan työnkuvan ja osaamisen kehittäminen koettiin merkitykselliseksi, sillä nuorten haasteet ovat nykyisin moninaisia, eikä ammattiopistojen opettajilla ole välttämättä osaamista huomata ja puuttua opiskelijoiden tuen tarpeeseen. Toisaalta osaamisen lisäksi opettajilla nähtiin olevan huomattavia haasteita puuttua havaitsemiinsa haasteisiin resurssien puitteissa, sillä aikaa ei yksinkertaisesti ole varattu useiden opiskelijoiden erityistä tuen tarvetta varten opettamisen ohelle. Ajan löytymiselle opiskelijoiden tukemista varten tulisi löytää opettajan työnkuvaa ja resursointia tarkastelemalla. Tarkastelun ja kehittämisen kohteena tulisi olla opettajien osaaminen opiskelijoiden pulmien tunnistamisen ja puuttumisen osalta sekä sen varmistaminen, että opettaja pystyy työaikansa puitteissa puuttumaan tarvittavin toimin opiskelijan haasteisiin. On myös varmistettava opettajan mahdollisuus keskittyä opettamiseen sen sijaan, että suuri osa työajasta kuluisi opiskelijoiden pulmien ratkomiseen tai tukemiseen. Tärkeä on myös huomioida opettajan psyykkisen kuormituksen määrä opiskelijoiden haasteiden ollessa toisinaan vaikeita ja monimutkaisia, jotta opettaja jaksaa tukea opiskelijoita riittävästi.

On myös näin, että varmasti näiden opiskelijoiden tarpeet, erityisemmät tarpeet on lisääntynyt. Ei opettajia oo siihen koulutettu, harva tietää ja osaa, saatikka, että olis sitä aikaa ja rahkeita myös.

Opettajan on vaikea asennoitua, jos ei ole voimavaroja, ku pitää tehdä niin paljon asioita, et sitten niin ku usein unohtuu se, miten paljon se on just sitä ihmisten välistä kohtaamista ja aikuisen läsnäoloa. Et on turha kuvitella et opiskelija oppii - - , jos sil on päällä joku tilanne ja pää on siinä tai näin, jos se pääsee ees kouluun asti. Niin miten se ratkotaan se asia, jos sen opettajan pitää keskittyä kaikkeen siihen niin ku opettamiseen. Et se semmonen tietynlainen väljyys siinä niin kun ajassa ja läsnäolossa on kyl mun mielestä aika moneen asiaan ratkasu.

Opettajan rooli ja työn rakenne nähtiin myös haasteina keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden kannalta, sillä opettaja toimii yleensä auktoriteettiasemassa koko ryhmää ohjaten. Kahdenkeskinen kohtaaminen opiskelijan kanssa ei tapahdu opetustilanteiden rakenteen vuoksi, jolloin opettajan mahdollisuus tukea haasteiden kanssa opiskelevaa nuorta ei toteudu optimaalisella tavalla. Opettajan ja opiskelijan mahdollisuutta kahdenkeskiseen aikaan pidettiin kuitenkin tärkeänä.

Toisaalta joidenkin opettajien asenteessa keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita kohtaan nähtiin myös kehittämisen varaa, sillä opiskelijoiden poissaolot on voitu nähdä opettajan työtaakkaa helpottavina tekijöinä. Ammattiopistojen rahoitusmalli, joka painottaa opintosuorituksia, voi vaikuttaa ammattiopistojen johtamiseen, sillä on entistä tärkeämpää saada opiskelijoita suorittamaan opintoja ja tutkintoja opiston talouden näkökulmasta. Tutkimusaineistossa tuli ilmi, että rahoituksen tulosperusteisuus voi vaikuttaa johtamisen orientaatioon. Toisaalta johtamisen orientaation vaikutus opettajan asenteeseen nähtiin myös mahdollisena uhkana, sillä riskinä saattaa olla opettajan suuntautuminen opiskelijoiden suorituksiin opiskelijoiden tuen tarpeen kustannuksella.

Kiireen hallitseminen ja työn nykyistä parempi resursointi toisivat suurta helpotusta keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamiselle. Opetuksen ja opiskeluhuollon henkilöstöllä on valtava työmäärä ja niukat resurssit, ja toisaalta opiskelijoilla vaativaa ja monimutkaista tuen tarvetta. Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamisessa kiire haittaa merkittävästi perustyön tekemistä, eikä työaika aina edes riitä työn tekemiseen. Kiire vaikeuttaa myös merkittävästi työn kehittämistä, opiskeluhuollon yhteistyön tiivistämistä sekä uusien toimintatapojen omaksumista käytäntöön. Erityisesti

keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden koettiin hyötyvän aikuisten läsnäolosta, jonka mahdollistumista resurssit ja kiire haittaavat suuresti. Erityisesti erityisnuorisotyöntekijöiden määrän lisäämistä pidettiin tärkeänä keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamisen kannalta. Erityisnuorisotyöntekijät toimivat matalan kynnyksen tukena keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille ja ikään kuin siltana opiskelijoiden, opettajien sekä opiskeluhuollon välillä helpottaen opiskeluhuollollista työtaakkaa.

Ne [erityisnuorisotyöntekijät] pystyy ottaa kopin ja ne pystyy jeesaileen semmosissa erilaisissa, mikä ei tavallaan oo sitte opon ja [erityisopettajan] työstä pois. Se on erittäin hyvä, toivottavasti se jatkuu. Se on niinkö yks semmonen, se on niinkö, opiskelijoiden on mun mielestä hirveen helppo lähestyä, et ne on kyllä hirveen hyvät ne nuorisotyöntekijät, ketä on. Kun se on semmonen, se ei oo mikään opettaja, se ei arvioi mitään vaan se on niinkö erilailla tukena, niin se on niinkö erilainen se lähestymis- niinkö tapa. Ja nuoret on ottanut musta hirveen hyvin ne vastaan.

Opiskeluhuollon työnjaossa nähtiin kehittämisen tarvetta vastuun, työnjaon ja yhteistyön selkiyttämisen osalta. Opettajien ja muun opiskeluhuollon yhteistyön tiivistäminen ja yhteisten palaverien lisääminen mahdollistaisi paremman tiedonkulun ja hyödyttäisi opiskelijoiden prosesseja opiskeluhuollossa.

Myös opiskeluhuollon henkilöstön vaihtuvuuden nähtiin osaltaan haittaavan keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamisen prosesseja, sillä se vaikeuttaa tiedonkulkua opiskelijan asioissa. Kaikki opiskelijaa koskeva tieto ei välity uudelle työntekijälle. Sillä koettiin olevan merkitystä, onko tiedon saanut suoraan itse vai toisen kirjoittamana opiskeluhuollon kirjauksen kautta. Työntekijöiden vaihtuvuus vie muun ammattiopiston henkilöstön aikaa pyytää opiskeluhuollon tukea samalle opiskelijalle uudelleen, ja on mahdollista, ettei yksittäinen työntekijä välttämättä jaksa aloittaa prosessia alusta. Työntekijöiden pysyvyydestä huolehtiminen tukisi keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden prosesseja opiskeluhuollossa. Toisaalta haastatteluissa kävi ilmi, että joskus työntekijän vaihtuminen on parantanut opiskeluhuollon yhteistyötä.

6.3.4 Nivelvaiheyhteistyön kehittäminen

Opiskelijoita ohjautuu ammattiopistoon väärillä perusteilla sekä heikon yläkoulussa tapahtuvan opintojen ohjauksen vuoksi väärille aloille. Tieto tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuen tarpeesta ei saavuta ammattiopiston opiskeluhuoltoa. Aineistomme perusteella yhteistyön kehittäminen yläkoulujen opinto-ohjaajien sekä muiden oppilaitosten kanssa olisi tarpeen. Näin opiskelijoiden ohjautuminen heille sopiviin oppilaitoksiin, opiskelumuotoihin sekä aloille voisi kasvaa ja ammattiopisto voisi saada jo opintojen alkuvaiheessa tietoa opiskelijoiden aiemmin todetusta tuen tarpeesta. Oleellista on ainakin se, että yläkoulujen opinto-ohjaajilla on realistinen käsitys siitä, minkälaista opiskelu on ammattiopiston eri aloilla. Tarpeelliseksi nähtiin myös mahdollisuus tukea opiskelijoita nivelvaiheessa entistä paremmin. Nykyisin tieto opiskelijoiden tuen tarpeesta ei siirry oppilaitoksesta toiseen automaattisesti. Monia opiskelijoita voitaisiin auttaa jo heti opintojen alussa, jos tuen tarve olisi tiedossa.

Mut ykshän mikä täst niinku puuttuu, mikä vaikuttaa noihin keskeyttämiin aivan älyttömästi niin, niin oppilashuollon, nii se ei oo pelkkä [ammattioppilaitos] vaan yläkoulujen opot. Se että suurin osa nyt syksyllä keskeyttäneistä on niit, jotka on tullu ihan väärälle alalle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opiskeluhoitotryhmän jäsenet kertoivat haastatteluissamme laajasti ja monipuolisesti arjen työstään ja kohtaamistaan tilanteista liittyen keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden kanssa työskentelyyn. Tuloksistamme saa kattavan kuvan siitä, millaisia haasteita opiskelijoilla on, millaista apua ja tukea he tällä hetkellä saavat sekä lisäksi kehittämiskohtia ajatellen sitä, millä tavoin opiskelijoita voitaisiin tukea aiempaa paremmin. Tutkimuksemme toi esille opiskelijoiden kohtaamien haasteiden moninaisen kirjon. Opintojen onnistumiseen ja keskeyttämiseen vaikuttavat monet eri tekijät opiskelijan elämässä. Haasteita voi olla yksilö- ja ympäristötasolla ja ne vaikuttavat opiskelijan toimintakykyyn ja oppimiskykyyn. Haasteiden jaottelu yksilö- ja ympäristötasoihin ei ole yksiselitteinen: keskeyttämisvaaraa lisäävät tekijät kietoutuvat usein toisiinsa ja suurin osa opiskelijan kohtaamista haasteista juontaa juurensa tavalla tai toisella ympäristötekijöistä. Huomionarvoista on myös se, että ympäristön tarjoama tuki tai sen puute määrittävät myös sitä, kuinka opiskelijan kohtaamat haasteet lopulta vaikuttavat konkreettisesti suoriutumiseen. Tähän ajatukseen myös opinnäytetyömme perustuu: opiskeluhoillon tarjoamaa tukea kehittämällä myös haasteiden vaikutus opiskelijan opintoihin ja keskeyttämisriskiin voi pienentyä. Kaikkia haasteita tuskin pystytään poistamaan, mutta niiden merkitystä opintojen sujumiselle voitaneen vähentää tukea kehittämällä. On syytä vaikuttaa niihin tekijöihin, joihin on mahdollista vaikuttaa.

7.1 Haasteista ja tuen tarpeesta

Opiskelijan toimintakykyyn liittyvistä haasteista mielenterveyteen liittyvät haasteet korostuivat tutkimusaineistossamme selvästi. Kuten eräs haastateltavistamme totesi, on koko mielenterveyden kirjo läsnä oppilaitoksen arjessa. Mielenterveyden haasteet koskettavat jopa viidesosaa ikäryhmästä (Paananen ym. 2012, 14-15). Mielenterveyteen liittyvät haasteet ovat erinomainen esimerkki pulmista, joiden syntymiseen vaikuttavat henkilön ominaisuuksien lisäksi hyvin vahvasti ympäristötekijät. Toistuvat vastoinkäymiset ja tuen puute altistavat mielenterveyden häiriöille ja toisaalta kuormittavassa elämäntilanteessa saatu psykososiaalinen tuki voi suojata mielenterveyden häiriöiltä. Myös

aikaisemmissa tutkimuksissa (Hjorth ym. 2016; Haapakorvan ym. 2018) on todettu mielen-terveysongelmien yhteys koulutuksen keskeytymiseen.

Mielen-terveyden haasteet vaikuttavat yhteiskunnassa merkittävästi osallistumiseen sekä työ- ja opiskelukykyyn. Merkittävä osa työkyvyttömyyseläkkeistä johtuu mielen-terveyteen liittyvistä syistä (Eläketurvakeskus. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään yhä useammin masennuksen vuoksi 2019). Ei siis ole sattumaa, että mielen-terveyden problematiikan vaikutus opinnoissa suoriutumiseen näyttäytyi myös tässä tutkimuksessa merkittävänä syynä opiskeluvaikeuksiin. Haaste on valtakunnallinen. Hyviä kokemuksia opiskelijoiden tukemisesta on raportoitu oppilaitoksista ja kunnista eri puolilla Suomea oppilaitoksiin tuodusta matalan kynnyksen ennaltaehkäisevästä tuesta korjaavien palveluiden sijaan (esimerkiksi Nyyssönen 2018; Teerijoki 2019). Kehityssuunta varhaisen tuen tarjoamiseen on oikea: oppilaitokseen saatujen erityisnuorisotyöntekijöiden tarjoama tuki vastaa opiskelijoiden tuen tarpeeseen. Hyvänä lisänä opiskeluhuollon työryhmässä toimisivat myös erityisesti mielen-terveyden haasteisiin vastaamaan pystyvät psykiatriset sairaanhoitajat.

Tuloksistamme heijastuu ammattiopistojen resursoinnin kohtaamattomuus opiskelijoiden tarvitseman tuen kanssa: työntekijät kokevat, ettei työaika yksinkertaisesti aina riitä, sillä tukea tarvitsevia on niin paljon. Riittäväillä tukitoimilla osaamiseen, oppimiseen ja toiminnan ohjaukseen liittyviin haasteisiin voitaisiin vastata ja pienentää niiden merkitystä keskeyttämisen riskitekijöinä. Näitä resursseja ammattiopistoissa ei aina ole riittävästi tarjolla. Sosiaali- ja terveystoimen uudistuksen kynnyksellä kysymyksen arvoista on, voidaanko olettaa ammattiopiston tarjoavan psykiatrista hoitoa, neuropsykologista kuntoutusta tai toimintaterapiaa, esimerkiksi keskittymishäiriöstä, oppimisvaikeuksista tai toiminnan ohjauksen pulmista kärsiville opiskelijoille. Opiskelu ja ammattiopiston tarjoama sosiaalinen verkosto voivat itsessään olla kuntouttavia ja tukea tarjoavia. Vaikka koulutusta ei ole vielä kytketty sote-uudistukseen mukaan, eikä kuntoutus tai erikoissairaanhoito tapahdu oppilaitoksissa, ammattiopiston arki ja toimintatavat voivat huomioida erityistä tukea tarvitsevia nuoria ja madaltaa näin esteitä opiskelulle ja ehkäistä opintojen keskeyttämistä.

Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman aikana oppilaitoksien edustajille tehdyissä haastatteluissa kuvattiin opiskelijoiden lähtötason ja oppimisvalmiuksien

merkitystä opinnoissa menestymiselle (Vehviläinen 2014, 44) samoin kuin tässä tutkimuksessa. Heikon lähtötason opiskelijoille myös kasautuu riskitekijöitä: he joutuvat usein aloittamaan opintonsa sellaisella alalla, jonne he eivät ole ensimmäisenä hakutoiveenaan pyrkineet (Vehviläinen 2014, 23), sillä alhainen peruskoulun päättötodistus ei välttämättä mahdollista pääsyä niihin opintoihin, joihin opiskelija ensisijaisesti toivoisi. Alhaisen hakutoiveen mukainen opiskelupaikka kasvattaa keskeyttämisen todennäköisyyttä (Kuronen 2014, 64-67) ja toisaalta ensimmäisen hakutoiveen mukaisesti saatu opiskelupaikka kasvattaa opinnoissa suoriutumisen todennäköisyyttä (Haapakorva ym. 2018). Myös tässä tutkimuksessa opintojen sopimattomuus tai opiskelijalle sopimattomaan oppilaitokseen sijoittuminen toistui useita kertoja haastatteluiden aikana keskeyttämistä selittävänä tekijänä. Opintojen sopimattomuus selitti erään haastateltavan mukaan erityisesti syyslukukaudella, pian opintojen alettua, tapahtuneita keskeyttämisä. Myös muissa tutkimuksissa keskeyttämisen riskin on todettu olevan suurin opintojen alkumetreillä (Koramo & Vehviläinen 2015, 80) ja nuorten itsensä mukaan alan sopimattomuus merkittävin syy koulutuksen keskeyttämiselle (Haapakorva ym. 2018, 167-169).

Sopivalle koulutuslallalla päätyminen ei ole aivan yksinkertaista haastatteluaineistomme perusteella. Koulutusvalintaan vaikuttavat muun muassa perheen toiveet, jotka saattavat jyrätä opiskelijan omat toiveet opiskeltavasta alasta. Yhtenä keskeisenä tekijänä väärille alavalinnoille nähtiin opintojen ohjauksen haasteet. Alavalinnat tehdään yläkoulussa ja yläkoulujen opinto-ohjaajien osaaminen vaikuttaa haun onnistumiseen. Opinnäyte-työmme haastateltavat kertoivat väärrien alavalintojen näkyvän heidän työssään konkreettisesti syksyn keskeytyksinä ja toivoivat siirtymävaiheeseen uudenlaisia keinoja ja toimintatapoja sekä peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen aiempaa vahvempaa yhteistyötä, jotta nuoret löytäisivät entistä helpommin itselleen sopivan alan. Yhteistyötä tehdään yläkoulujen kanssa ja yläkoululaisille on tarjolla mahdollisuuksia tutustua ammattiopintoihin ennen toisen asteen koulutukseen hakemista. Yläkoulujen opinto-ohjaajien merkitys alavalinnoissa koettiin tässä tutkimuksessa silti suureksi ja koulutusvalintoihin panostaminen oppilaitosten yhteistyönä tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Myös vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan opinto-ohjaajilla on suuri merkitys alavalinnassa. 44% nuorista on saanut opinto-ohjaajalta paljon tietoa ja yli 80% nuorista vähintään jonkin verran tietoa jatko-opinnoita. Toisaalta koulutuksen ulkopuolelle jääneet pojat kokivat saaneensa vain vähän tietoa opinto-ohjaajalta alavalintaan liittyen. (Myl-

lyniemi & Kiilakoski 2018, 28-30.) Vähäistä tiedonantoa ja opiskelijan yksilölliseen tilanteeseen perehtymätöntä ohjausta kuvaa erään haastateltavan kuvaus yläkoulussa pahimmillaan: ”Tonne pääsee kaikki, niin laita se viimeiseksi”. Heikon lähtötason opiskelijat voivat päätyä ammattiopintoihin myös näiden viimeisten hakutoiveiden kautta.

Selvä merkki keskeyttämisriskistä on opinnoista pois jääminen. Opinnoista pois jäämisen syyt voivat vaihdella. Taustalla voi toisaalta olla mielenterveyden häiriöitä, päihteiden käyttöä, ja esimerkiksi yleistynyt ahdistuneisuus hankaloittaa oppilaitokseen tuleamista. Syynä voivat olla myös motivaation liittyvät kysymykset, joita esimerkiksi koulutusjärjestelmän rakenteista johtuva ei ensisijaisesti toivottuun koulutukseen päätyminen voi aiheuttaa. Keskeyttämisen riskitekijät liittyvät ja kietoutuvat toisiinsa. Kuormittavat tekijät koulutuksen ulkopuolella opiskelijan elämässä vaikuttavat myös opintoihin. Kuten eräs haastateltava totesi, on mahdotonta oppia uutta, jos mielen päällä on kuormittavia tekijöitä tai elämässä haasteita, jotka vaikuttavat siihen, pääseekö opiskelija edes kouluun asti. Nuorisobarometrin tutkimuksessa nuoret ovat itse maininneet koulun ulkopuolisten asioiden vaikuttaneen keskeyttämiss päätöksen taustalla (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 45-46). Oppilaitoksessa koettiin erityistä haastetta niiden opiskelijoiden tavoittamisessa, jotka eivät tule kouluun asti. Opiskeluhoollon työntekijät voivat olla yhteydessä opiskelijoihin puhelimitse ja sopia esimerkiksi viestillä tapaamisajoista. Tiettyjä opiskelijoita opiskeluhoollon työntekijät eivät tavoita puhelimitsekaan tai opiskelijat eivät tule paikalle sovittuihin, heille räätälöityihin tapaamisiin. Näiden tavoittamattomien opiskelijoiden tavoittamiseksi opiskelijahuollossa koetaan keinottomuutta. Tuen pariin pääseminen oli myös yksi haaste, jota haastateltavat kuvasivat keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden kohtaavan. Opiskelijalla itsellään ei aina ole realistista kuvaa omasta tuen tarpeestaan tai kykyä hakeutua tuen pariin. Pulma on rakenteellinen, sillä tavoiteltavaa on, että ammattiopiston tuki löytäisi kaikki tuen tarpeessa olevat opiskelijat, eikä tuen pariin löytyminen riippuisi opiskelijasta itsestään.

Haastatteluissamme opiskeluhoollon jäsenet kertoivat opiskelijoilta yhä useammin puuttuvan tavallisia arjen taitoja, jotka ovat oleellisia opinnoissa menestymiselle ja työelämässä pärjäämiselle. Tärkeää olisi tarkastella laajemmin koulutusjärjestelmän sisällä, kuinka on mahdollista, että peruskoulusta siirtyy ammattiopintoihin opiskelijoita kovin heikoin yleistiedoin ja -taidoin. Haastateltavat pohtivat, olisiko arjenhallintataitoja jollain tavalla mahdollista opettaa vielä ammattiopistoissa, vaikka tällä hetkellä se ei ope-

tussuunnitelmaan kuulu. Arkisten taitojen oppiminen olisi tärkeää viimeistään ammattiopinnoissa, jotta opiskelija hahmottaisi, tietäisi ja muistaisi paremmin missä ja milloin hänen tulisi olla. Samat taidot ovat välttämättömiä myöhemmin työelämässä, jonne ammattikoulutus valmentaa opiskelijoita siirtymään opintojen jälkeen. OECD, taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, on antanut Suomelle suosituksia nuorten auttamiseksi työelämään. OECD suosituksen mukaan nuorten pääsyä työelämään tulisi tukea opintojen keskeyttämiseen puuttamalla, varmistamalla riittävä tuki opiskelijoille, joilla on tuen tarvetta (OECD 2019). Näin ollen esimerkiksi arjenhallintataitoja tulisi sisällyttää ammattiopintoihin, jos tarve on ilmeinen ja sen katsottaisiin hyödyttävän opiskelijoita opintojen loppuun saattamisessa. Myös laki ammatillisesta koulutuksesta ohjaa oppilaitoksia samaan suuntaan. Lain (L 531/2017) mukaan ammattiopistot voivat järjestää opiskelunvalmiuksia tukevia opintojen opiskelijoiden tarpeiden mukaan. Opiskelunvalmiuksia tukevat opinnot tähtäävät tukemaan opiskelijan mahdollisuuksia osallistua tutkintokoulutukseen.

7.2 Tuen ja kohtaamisen merkitys

Tuloksissa on vahvasti nähtävillä opiskelijan motivaation vaikutus opintoihin ja toisaalta opintojen ajoittuminen juuri nuoruuteen. Nuoren voi olla vielä hankalaa hahmottaa opintojen vaikutusta omaan tulevaisuuteen ja ymmärtää opiskelun tärkeys ja merkitys. Tällöin motivaation löytyminen on erittäin hankalaa, jos ei ole kykyä nähdä syytä, jonka vuoksi opiskelee. Joskus ympäristön malli voi olla nuorelle se, että työtä ei tarvitse tehdä tai opiskelu on turhaa, koska työtä ei kuitenkaan saa tai työn tekeminen on kannattamatonta. Korkeat keskeyttämisluvut johtuvat osaltaan varmasti juuri herkästä ikävaiheesta ja nuorten vielä jäsentymättömistä ajatuksista tulevaisuutensa suhteen. Motivaation lisääminen mahdollistuu varmasti joltain osin tarpeeksi vahvalla ryhmähengellä ja oppilaitoksen henkilökunnan läsnäololla opiskelijoille. Kun henkilökunta pääsee tarpeeksi lähelle opiskelijoita, voivat he myös helpommin ja tehokkaammin kannustaa heitä ja lisätä ymmärrystä siitä, miksi kannattaa opiskella ja mitä hyötyä siitä heille tulevaisuudessa on. Kuten mekin olemme omissa töissämme huomanneet, nuoren luottamusta ei aina saa kovin helpolla lunastettua, ja sama pätee varmasti myös koulumaailmassa. Nuoret kaipaavat kunnioitusta aikuisilta (Sontag-Himmelroos 2013, 86). Kun nuori huomaa, että häntä kuunnellaan, hänelle on aikaa ja hänet otetaan tosissaan, on

hänkin valmis antamaan itsestään ja ottamaan vastaan sitä, mitä hänelle halutaan tarjota ja näin löytämään myös motivaatiota. Opinnäytetyömme tuloksien kautta voisimmekin ajatella, että resurssien käyttö läsnäoloon, aitoon kohtaamiseen ja yhteishengen ja ilma-
piirin parantamiseen sitouttaisi nuoria entistä paremmin opintoihinsa. Ennaltaehkäisevä työ yksilö- ja ongelmakeskeisyyden sijaan on myös todetusti tukenut opiskelijoita, joilla on haasteita (Ahola ym. 2015, 48-49; Vehviläinen 2015, 54-55).

Ammatillisen koulutuksen reformi on uudistanut koulutusta merkittävästi. Opiskelu on muuttunut itsenäisemmäksi ja opintoja on siirretty enemmän tapahtuvaksi työelämään. Tämä vaatii opiskelijoilta vahvoja valmiuksia itsenäiseen opiskeluun ja oman itsensä johtamiseen. Opiskelijat eivät opiskele enää oman ryhmänsä mukana vaan kaikilla on oma opintopolkunsä. Keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat toisaalta tarvitsevat ryhmän tukea. Opiskelijat, jotka jäävät vaille ystäviä ja ryhmän tukea eivätkä kiinnity opintoihin, jäävät muita helpommin pois koulusta. Pulma on ennen kaikkea rakenteellinen, ympäristöstä johtuva keskeyttämistä lisäävä syy. Parhaimmillaan opiskeluryhmä huolehtii tukea tarvitsevista opiskelijoista ja ryhmässä on keskinäistä auttamista. Opiskelijoiden keskinäistä huolenpitoa ja tukemista kuvattiin tekemissämme haastatteluissa. Koulussa viihtyminen vaikuttaa opintoihin, ja viihtymiseen vaikuttavat vuorovaikutus vertaisryhmässä, oppilaitoksen ilmapiiri sekä opetus (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 45-46).

Opiskeluhuollon työntekijät pohtivat vertaistuen kehittämistä kannattelemaan tukea tarvitsevia opiskelijoita. Haasteeksi nähtiin yksilöllisten opintopolkujen yhdistäminen ryhmän tarjoamaan tukeen, sillä opintojen viivästyessä tai keskeytyessä opintoihin palaava opiskelija jää ilman tarvitsemaansa kiinteää opiskeluryhmää. Myös OECD:n suosituksissa kannustetaan vertaisneuvonnan kehittämiseen (OECD 2019). Ammatillisen koulutuksen reformin painottamat yksilölliset opiskelupolut, jatkuva haku sekä kesken lukuvuoden opintojen aloittaminen eivät mahdollista kiinteitä opiskeluryhmiä ainakaan kaikille opiskelijoille. Erityisiä haasteita on hitaasti opinnoissa etenevien, yksilöllistä tukea tarvitsevien ja keskeyttävien löytämisessä jonkin ryhmän jäseneksi. Kuten eräs haastateltava totesi, että juuri heille, jotka kiinteän ryhmän tukea tarvitsisivat eniten, ei sitä ole tarjolla. Erilaisten opinnollistettujen mentorointi- tai muun vertaistuen kehittäminen ryhmien tarjoaman tuen rinnalle ja lisäksi tukisi keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden opintojen etenemistä. Myös ammattiopiston opetuksen ja opiskeluho-

lon tuen tulisi huomioida opiskelijat, joilla on vaikeuksia itseohjautuvuudessa. Erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat lisääntyvät ammattiopistoissa koko ajan, ja silloin itsenäiset opintopolut lisäävät keskeyttämisen riskiä ilman riittäviä tukitoimia. Opetuksen tulisi huomioida nämä nuoret, jotka eivät ole valmiuksiltaan vielä itseohjautuvia ja tarvitsevat ryhmää ja erityisiä tukitoimenpiteitä opintojensa etenemisen tueksi.

Keskeyttämisvaarassa olevilla opiskelijoilla ei ole välttämättä riittävästi tukijoita. Tuen tarvetta voidaan myös yrittää piilotella. Opiskeluhuollon työntekijät kokivat, että keskeyttämisvaarassa olevat opiskelijat voivat jäädä ilman tukea myös oppilaitoksessa: läheskään kaikki opiskelijat eivät ole sellaisessa suhteessa opettajaan tai opiskeluhooltoon, että kertoisivat haasteistaan ja tuen tarpeestaan kenellekään. Opiskeluhuollon työntekijät kertoivat opiskelijoiden itse sanoittaneen kokemusta, etteivät saa riittävästi tukea ja tunnetta, ettei heistä välitetä. Myös Nuorisobarometrin (2017) tuloksissa 14% vastaajista kertoi keskeyttämiseen vaikuttaneen erittäin tai melko paljon, ettei ollut saanut tukea opintoihin ja 9% opettajien ja opiskelijoiden välien olevan keskeyttämisen syynä vähintään melko paljon (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 46). Toisaalta tuen pariin pääsemisessä tai tuen vastaanottamisessakin saattaa olla vaikeuksia. Tuen mahdollistumiseksi opiskelijan on myös itse ymmärrettävä tuen tarpeensa, voitettava kynnys opiskeluhoollon työntekijän luokse menemisessä ja motivoituttava tuen saamiseksi.

Opiskeluhoollolla on toive lisätä kohtaamista ja läsnäoloa ammattiopistossa myös vertaistoiminnan lisäksi suhteessa opettajiin ja opiskeluhooltoon. Haastateltavamme kertoivat opiskelijoiden kohtaamisen ja läsnäolon merkityksestä siihen, miten nuori kokee olevansa merkityksellinen ja opiskelunsa mielekästä. Ongelmia kohdatessaan opiskelijalle on tärkeää, että häntä kuullaan ja hän saa tarvitsemansa avun nopeasti ja oikea-aikaisesti. Haastateltavat kokivat, että eivät pysty olemaan läsnä opiskelijoiden arjessa niin paljon kuin haluaisivat ja opiskelijat tarvitsisivat. Opiskelijamäärät ovat suuria ja työntekijöiden arki todella kiireistä, jolloin aikaa on vaikea jakaa kaikkeen tarvittavaan. Myös Nurmi (2009) on todennut väitöskirjassaan kannustamisen, välittämisen ja läsnäolon vaikuttavan huomattavasti opiskelijoiden opiskelumotivaatioon ja kouluhyvinvointiin positiivisesti. Kohtaamisen ja läsnäolon tarpeisiin on pyritty vastaamaan muun muassa erityisnuorisotyöntekijöiden avulla. Pilottihankkeesta on saatu hyviä kokemuksia ja tuloksia. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että tällaiseen työskentelytapaan tulisi panostaa ammattiopistoissa jatkossa entistä enemmän ja laajemmin. Yhtenä työskentelyn

etuna on se, että erityisnuorisotyöntekijät voivat helpommin puuttua tilanteisiin ja havaita opiskelijoiden haasteita jo varhaisessa vaiheessa ennen kuin ongelma on ehtinyt haitata opiskelua merkittävästi. Näin ollen opiskelija voidaan saada oikeanlaisen tuen ja avun piiriin nopeasti ja häntä voidaan mahdollisesti auttaa vielä hyvinkin kevyillä toimenpiteillä.

Haastatteluissa opiskeluhuoltoryhmän jäsenet kertoivat työn jatkuvasta kiireestä ja resurssipulasta. Työntekijät kokivat työnsä mielekkääksi ja tärkeäksi, mutta samalla olivat turhautuneita siitä, että jatkuvan kiireen vuoksi nuorten kohtaaminen voi olla hyvinkin pintapuolista. Riittämättömien resurssien jakaminen on vaikeaa ja töiden hoitaminen työajan puitteissa on aika ajoin mahdotonta. Opiskeluhuollon yleisen tuen ensisijaisuus ei näkynyt tämän tutkimuksen tuloksissa juurikaan, sillä opiskeluhuoltoa kuvattiin yksittäiseen opiskelijaan liittyvien toimien kautta, joihin niihinkään ei tahdo aika aina riittää. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen selvityksen mukaan opiskeluhuollon henkilöstön eli terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin työ koostuu pääasiassa yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttamisesta, eikä yleisen tuen ensisijaisuus näy opiskeluhuollon työntekijöiden ajankäytössä. (Wiss ym. 2019). Resurssien vähyys on automaattisesti pois tukea tarvitsevilta opiskelijoilta. Lisäksi se on iso asia työhyvinvoinnin ja työssä jaksamisen kannalta sekä työntekijöiden vaihtuvuuden näkökulmasta. Haastateltavat toivat esiin työntekijöiden vaihtuvuuden vaikuttavan yhteistyön mahdollisuuksiin. Joillakin opintoaloilla opettajat ja opiskeluhuoltoryhmän jäsenet olivat kehittäneet toimivia tapoja yhteistyön lisäämiseen. Säännölliset yhteiset tiimipalaverit pitivät kaikki ajan tasalla oppilaiden tilanteista ja helpottivat työnjakoa ja resurssointia. Samankaltaisiin tuloksiin on päätynyt myös Koskela väitöskirjassaan. Hän on tutkimuksessaan maininnut yhteistyötä edesauttaviksi asioiksi ammatillisessa oppilaitoksessa toimivat verkostot, säännölliset kokoukset ja avoimuuden työntekijöiden kesken (Koskela 2013). Uudenlaisten yhteistyötapojen löytyminen vaatii itsessään myös aikaa ja työntekijöitä, jotka haluavat kehittää uudenlaisia tapoja selkeyttää yhteistyötä ja tehdä siitä toimivampaa. Juuri tämä on varmastikin kiireisessä työarjessa usein kompastuskivi; kun aikaa on juuri ja juuri välttämättömien työtehtävien hoitoon, niin miten sitä voisi löytyä uudenlaisten työtapojen kehittämiseen ja toimintaan juurruttamiseen? Haastateltavamme suhtautuivat hyvin myönteisesti kehittämiseen ja toivoivat uusia ideoita siihen, millä tavoin järjestää omaa työtään uudestaan toimivam-

maksi, jotta voisivat auttaa keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita entistä tehokkaammin.

7.3 Kehittämisehdotuksien vaikuttavuus

Keskeyttämisvaarassa olevilla opiskelijoilla on erityisiä tarpeita, joiden entistä kohdenetumpi ja tietoisempi huomioiminen voisi tutkimuksemme mukaan auttaa keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tukemista ja opinnoissa pysymistä opiskeluhuollon keinoin. Jos haasteellisessa elämäntilanteessa oleva opiskelija kohdataan yksilönä ja hänen erityistilanteensa ymmärtäen, lisää se opiskelijan motivaatiota ja tahtoa onnistua opinnoissa elämäntilanteestaan huolimatta. Myös opiskeluhuollon rakenteiden tulee tukea opiskelijoiden yksilöllisiä tilanteita. Tuen pariin pääsemisen kehittäminen ja opintojen sekä opiskelukyvyn seuranta mahdollistaisivat varhaisen puuttumisen opiskelijoiden haasteisiin. Lisäksi varhainen puuttuminen ja opintojen seuranta tukisivat opinnoissa etenemistä opiskelijan haasteista huolimatta. Parhaimmillaan onnistunut tuen kehittäminen ja seuranta lisäisivät opiskelijoiden kiinnittymistä oppilaitokseen ja lisäisivät opiskelijoiden kokemusta siitä, että heillä on tukea ja tukijoita ammattiopistossa. Poissaolojen ja opintojen etenemisen seurannan on myös muissa tutkimuksissa osoitettu edistävän opinnoissa suoriutumista (Vehviläinen 2015; Ahola 2015). Lisäksi varhaiseen puuttumiseen tähtäävien menetelmien kehittäminen ohjaisi opiskeluhuollon työtä enemmän kohti yleistä ennaltaehkäisevää opiskeluhuoltoa yksilöllisen korjaavan työn sijaan. Hyviä kokemuksia on esimerkiksi seurantajärjestelmien kehittämisestä (Ahola ym. 2015). Ennaltaehkäisevän yleisen tuen keinoin on pystytty tukemaan myös opiskelijoita, joilla on haasteita (Ahola ym. 2015, 48-49; Vehviläinen 2015, 54-55). Myös resurssien riittävyyden näkökulmasta ennaltaehkäisevä ja kaikki opiskelijat tavoittava tuki olisi tavoiteltavaa.

Viime vuosien aikana on ollut paljon julkisessa keskustelussa ammattiopistojen tilanne. Rahoituksen ja opetuksen muutokset ovat vaikuttaneet merkittävästi niin opiskelijoiden kuin henkilökunnankin arkeen. Esillä ovat olleet näkyvästi oppituntien väheneminen ja opiskelutapojen muutokset. Monet muutokset saattavat hyvinkin olla positiivisia sellaisille opiskelijoille, joilla opinnot sujuvat ilman suurempia ongelmia ja haasteita ja pysyvät pääasiallisesti pitämään itse huolta opintojensa etenemisestä. Tuloksissamme on

kuitenkin nähtävissä se, kuinka monet uudistukset hankaloittavat juuri keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden opintojen etenemistä; kun he tarvitsisivat opinnoissaan vahvempaa tukea, on nykylinjaus juuri päinvastainen. Tulevaisuudessa olisikin varmasti tärkeää kehittää entistä enemmän erilaisia tapoja suorittaa opinnot, opiskelijoiden omien voimavarojen ja tarpeiden mukaisesti. Kun tavoite on se, että mahdollisimman moni saisi opintonsa loppuun ja voisi siirtyä täysipainoisesti työelämään, olisi varmasti tarpeen miettiä, miten esimerkiksi arjen taidot tai elämäntaitojen vahvistaminen saataisiin osaksi opetussuunnitelmaa. Voisiko esimerkiksi kouluun pääsemisen jälkeen seuloa jollain tavalla opiskelijoiden valmiuksia laajemmin, minkä perusteella opiskelijoita ohjattaisiin tiettyjen opintokokonaisuuksien pariin sen mukaan, mitkä asiat tarvitsevat harjaantumista? Toisaalta on tärkeää kehittää opintokokonaisuuksia ja opintosisältöjä huomioimaan opiskelijoiden yksilöllisiä tarpeita ja tukemaan opintoihin kiinnittymistä ja niissä etenemistä, sillä oppimiseen, elämäntaitojen ja tunne-elämään liittyvien metataitojen oppiminen läpi elämän ja ammatillisen koulutuksen on arvokasta jokaiselle opiskelijalle ja lisää jokaisen hyvinvointia sekä opiskelukykyä. Arjen ja elämäntaitojen huomioiminen osana olemassa olevaa opetusta näyttäytyi kehittämissuunnitelmana tässä työssä.

Pysyvä opiskeluryhmä tukisi opiskelijoiden kiinnittymistä opintoihinsa sekä helpottaisi kesken vuotta aloittavia opiskelijoita pääsemään mukaan jo olemassa oleviin kiinteisiin opiskeluryhmiin. Tässä työssä opiskeluryhmän tukea pidettiin tärkeänä keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille. Kiinnittyminen opintoihin voisi kasvattaa opiskelumotivaatiota, ja opiskeluryhmän merkitys lienee tässä keskeinen tekijä. Ainakin yli 20-vuotiaiden opiskelijoiden osalta ryhmään kuulumattomuuden kokemukset ovat vaikuttaneet keskeyttämissuunnitelmiin (Ahola ym. 2015, 67-68). Ryhmissä toisten opiskelijoiden tuki olisi helpommin saatavilla keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille. Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamisen ratkaisut voivat olla siis rakenteellisia opetuksen ja opintojen järjestämiseen liittyviä asioita.

Hyvin keskeisenä teemana tutkimusaineistossamme oli opiskelijan kohtaaminen. Kohtaamisen lisääminen näyttäytyi myös kehittämissuunnitelmissa, vaikka se on jo käytössä oleva elementti opiskeluhuollossa. Kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat se tila ja hetki, jossa opiskeluhuolto konkreettisesti tapahtuu. Toisen ihmisen huomaavan, välittävän, hyväksyvän ja kunnioittavan kohtaamisen merkitys on suuri kaikessa psykososiaalisessa

sekä terveyttä edistävässä työssä. Yksilölliset ratkaisut korostuvat oikea-aikaisen tuen kehittämisessä. Varhainen puuttuminen mahdollistaa tuloksellisen tuen tarjoamisen. Tämän tutkimuksen aineistosta käy hyvin ilmi varhaisen puuttumisen hyöty verrattuna tilanteeseen, jossa opiskelijan pulmiin tartutaan vasta siinä vaiheessa, kun sekä opiskelijasta että opiskeluhuollosta tuntuu jo siltä, ettei mitään ole enää tehtävissä. Käytettävien ratkaisujen tulee olla myös yksilöllisesti harkittuja, ja pyrkiä löytämään uusia ratkaisuja, joilla tavoitettaisiin myös ne opiskelijat, joita opiskeluhuolto ei nykyisillä keinoilla tavoita. OECD on ehdottanut muun muassa, että digitaalisia palveluita kehittämällä voitaisiin vastata opinnot keskeyttävien opiskelijoiden tarpeisiin ja tavoittaa myös syrjäisten alueiden nuoria (OECD 2019). Digitaalisilla palveluilla voitaisiin tavoittaa myös osa muuten hankalasti tavoitettavista nuorista.

Hyvin keskeistä kehittämistyössä on opettajien ja opiskeluhuoltoryhmän osaamisen, työnjaon ja resurssien jakautumisen tarkastelu. Opettajien ammattitaito on yhteydessä opintojen keskeyttämiseen (Ahola ym. 2015, 50). Myös tässä työssä haastateltavat toivat esiin opettajan osaamisen suhteessa keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden haasteisiin: osaamista esimerkiksi mielenterveyden haasteista tai muusta problematiikasta ei aina ole riittävästi. Osaamisen ja resursoinnin vuoksi, opettajan voi olla mahdollonta puuttua opiskelijan haasteisiin ennaltaehkäisevästi ja välittömästi. On tärkeää, että opettajille varataan aikaa opettamisen ohella opiskeluhuollon toteuttamiseen (Honkanen & Suomala 2009, 74-75), mutta tutkimuksemme mukaan käytännössä opettajan työhön ei ole resursoitu ja osoitettu erikseen opiskeluhuollon toteuttamista. Selkeät, yhtenäiset ohjeet ja käytännöt opiskelijan eteenpäin ohjaamiselle oikeanlaisen ohjauksen ja tuen pariin auttaisivat opettajia työssään (Koramo & Vehviläinen 2015, 52). Tutkimuksemme mukaan käytännöt vaihtelevat, ja on opettajasta kiinni, kuinka herkästi hän puuttuu opiskelijan pulmiin. Myös opettajan asenteella ja priorisoinnilla on merkitystä: opiskelijoiden poissaolot koetaan jossain tilanteissa jopa helpotuksena opettajan työtaakkaan. Opettajalla on runsaasti erilaisia tehtäviä ja rooleja, joiden hoitaminen on vaikeutunut opiskelijoiden haasteiden lisääntyessä sekä opetukseen käytettävissä olevan resurssin pienentyessä. Opettajuuden perinteinen auktoriteettiasema suhteessa opiskelijaan näkyy ammattiopistossa, vaikka toisaalta opettajuuteen liitetään myös toivetta opiskelijan kohtaamisesta, kahdenkeskisyyden mahdollistamisesta opetuksessa sekä luottamuksellisesta suhteesta opiskelijaan. Opettaja näyttäytyi tässä tutkimuksessa yhä ainakin osittain auktoriteettina ja opiskelijan arvioitsijana, kun taas esimerkiksi erityisnuorisotyöntekijöiden

kuvattiin olevan opiskelijan rinnalla kulkijoita. Valtasuhteen koettiin heikentävän mahdollisuutta luottamukselliseen kohtaamiseen ja tuen tarpeen näkyväksi tulemiseen verrattuna yhteistyöhön, jossa oppimisen arviointia ei tapahdu. Arviointikriteerien selväksi tekeminen opiskelijoille saattaisi edesauttaa avun ja tuen pyytämistä, jos opiskelijalla on tietoa siitä, ettei tuen tarve vaikuta arvosanaan. Tutkimusten mukaan dialogisuus, kannustaminen ja yksilöllinen kohtaaminen edesauttavat opintojen suorittamista (Nurmi 2009), joten opettajan roolia ja tehtäväkuvaa kannattaa ehdottomasti kehittää nämä periaatteet huomioiden. Oleellista on, että tehtäväkuvaa tarkasteltaessa huomioidaan myös resursointi ja kehittämistyön vaatima aika. Ei ole mielekästä antaa uusia tehtäviä ilman mahdollisuutta niiden toteuttamiseen. Tämän työn haastatteluissa ehdotettiin säännöllistä opettajan ja opiskelijan opintojen etenemistä seuraavaa keskustelua, mutta todettiin, ettei sellaiselle ole resursoitu aikaa. On oppilaitoksen johdon vastuulla huolehtia riittävästä osaamisesta, selkeistä toimintaohjeista ja resursseista sekä niiden juurruttamisesta käyttöön oppilaitoksen arjessa.

Ammatillisen koulutuksen ahdinko resurssien suhteen välittyi tässä työssä sekä päivittäisen työn osalta että kehittämisen näkökulmasta, koskettaen niin opettajia kuin opiskeluhuollon henkilöstöä. On vaikeaa tai jopa mahdotonta lisätä opiskelijoiden tarvitsemaa tukea ja kehittää työtä, jos työaika ei riitä nykyisellään opiskelijoiden auttamiseen. Opiskeluhuollon vastuunjaon ja tehtäväkuvien selkeyttäminen edesauttaisi opiskeluhuollon toteuttamista (Honkanen & Suomala 2009, 74-75). Toimiva yhteistyö tarvitsee myös rakenteita, joissa työ tapahtuu. Säännölliset palaverit ovat edellytys mahdollisimman hyvin toimivalle opiskeluhuollolle (Koskela 2013, 96). Tulevaisuudessa erityisnuorisotyöntekijät voivat olla merkittävässä roolissa ammattiopistoissa tukemassa niin opiskelijoita kuin opettajia ja opiskeluhuoltoakin. Erityisnuorisotyöntekijöiden työ ammattiopiston arjessa mahdollistaa työnkuvien ja työtehtävien päivittämisen, helpottaa opettajien ja opiskeluhuollon työpainetta ja antaa opettajille ja opiskeluhuollolle mahdollisuuden keskittyä omiin keskeisiin tehtäviinsä. Erityisnuorisotyö ammattiopistossa mahdollistaa tavoiteltavaa matalan kynnyksen ennakoivaa ja varhaista tukea opiskelijoille.

Keskeyttämisvaaraa kasvattavat paitsi opiskelijaan itseensä liittyvät tekijät, hänen perheensä ja taustansa, oppilaitoksen ja opiskeluhuollon rakenteet myös laajemmin poliittiset päätökset sekä yhteiskunnan ja maailman muutos. Kaikkiin tekijöihin ei ammat-

tiopistolla ole suinkaan mahdollista vaikuttaa. Muuttuvassa maailmassa eläminen koskettaa kaikkia. Olemme tässä työssä halunneet keskittyä niihin seikkoihin, joihin ammattiopistolla on vaikutusvaltaa, sillä opinnäytetyöprosessimme aikana havaitsimme, että keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita auttavat ja tukevat sitoutuneet ja osaavat opiskeluhuollon työntekijät. Opiskelijoiden tukemiseksi on tehty ja tehdään paljon. Kehittämismyönteisyys avaa ovia kehittämistyön jatkamiselle edelleen. Todennäköistä on, että opiskelijoiden haasteet ja tuen tarve voivat monimutkaistua entisestään tulevaisuudessa. Tukitoimilta vaaditaan vastaavasti monialaisuutta ja tuen järjestämisessä moniammatillisuutta. Toisaalta ne konkreettiset keinot, joilla ammattiopisto ja opiskeluhuolto voivat vaikuttaa opiskelijoiden hyvinvointiin ja tukea opintojen etenemistä, voivat olla hyvin yksinkertaisia asioita ihmisten välillä tervehtimisestä ja huomaamisesta kiireettömään kohtaamiseen, rinnalla kulkemiseen ja välittämiseen.

7.4 Opettajien ja kuraattorien puuttumisen vaikutus tuloksiin

Tuloksistamme olisi voinut tulla monipuolisemmat, jos olisimme haastatelleet myös opettajia, kuuluvathan he tiiviisti myös opiskeluhuollon toimintaan. Olisi ollut tutkimukselle antoisaa kuulla opettajien konkreettisia esimerkkejä opiskelijoiden tuen tarpeesta sekä käytännön ehdotuksia opiskelijoiden tukemiseksi opiskeluhuollon keinoin. Opettajat tapaavat päivittäin suuren joukon opiskelijoita, myös heitä, jotka eivät välttämättä löydy opiskeluhuollon pariin tuen tarpeesta huolimatta. Opettaja on myös ensimmäinen, jonka tulisi huomata opiskelijan poissaolot ja niiden kertyminen. Opiskeluhuoltoryhmän jäsenet viittasivat suhteellisen paljon opettajien toimintaan ja opiskeluhuollon henkilöstön ja opettajien väliseen yhteistyöhön. Vuoropuhelulle opettajien ja opiskeluhuollon välillä voisi siis olla tarvetta. Mielekästä olisi ollut kuulla opettajien näkemyksiä yhteistyöstä ja opiskeluhuollon toteutumisesta. Opettajien mukaan saaminen olisi voinut olla mahdollista, jos olisimme oman aikataulumme puitteissa pystyneet yhteisen sähköpostin sijaan tapaamaan heitä henkilökohtaisesti ja sopimaan näin haastatteluajoista.

Huomionarvoista on myös se, ettei tutkimukseen osallistunut yhtäkään kuraattoria. Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden monella tavalla kietoutuneet ja kasautuneet haasteet sekä elämänhallinnantaitojen puutteet vaativat laaja-alaista osaamista myös

sosiaalityön alueelta. Lisäksi opiskeluhuollon yhteistyön hedelmällisempi pohdinta olisi mahdollisesti toteutunut haastatteluryhmien erilaisella jakautumisella. Haastatteluisamme yhtä alaa edustavat työntekijät olivat samassa haastatteluryhmässä. Työntekijöiden oli vaikeaa löytää aikaa kiireisestä työarjestaan ja helpoiten yhteiset ajat saimme järjestymään niin, että saman ammattiryhmän työntekijät olivat samassa haastattelussa. Toisaalta ryhmät olivat tuttuja työtovereiden vuoksi haastateltaville turvalliset ja heidän oli helppo kertoa aiheesta yhdessä. Vuoropuhelun monipuolisuuden ja oppimisen kannalta sekä kehittämiskohtien ideoinnin näkökulmasta haastatteluista olisi saanut enemmän irti moniammatillisemmilla kokoonpanoilla ja haastateltavien jakautumisella ryhmähaastatteluihin ammattiryhmien puolesta tasaisemmin. Jatkotutkimusaiheena voimmekin esittää opiskeluhuollon kehittämisen tarkastelua opettajien sekä kuraattorien näkökulmasta. Myös toiminnallinen tutkimus moniammatillisessa opiskeluhuollon kehittämistyöryhmässä, jossa olisi opiskelijajäseniä mukana, olisi mielekäs, sillä tämänkin tutkimuksen aikana konkreettinen muutostyö on tuntunut olevan kehittämistyön kompastuskivi. Muutostyön pilkkominen toimintatutkimuksen aikana pienempiin osatavoitteisiin voisi mahdollistaa uudenlaisten toimintatapojen kehittämisen sekä juurruttamisen käyttöön. Opiskelijoiden ottaminen mukaan kehitystyöhön mahdollistaisi opiskelijälähtöisen kehittämisen.

7.5 Ammatillinen kehittyminen

Olemme kehittyneet ammatillisesti ylempien ammattikorkeakouluopintojemme aikana. Tekemämme opinnäytetyö on osoitus niistä tutkimukseen, tieteelliseen tietoon ja tutkimusprosessin taitamiseen liittyvistä taidoista, joita olemme opintojen aikana oppineet. Näyttöön perustuva, tieteellinen tieto on oleellista työelämässä ja sen kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysalalla on ollut jo pitkään tarvetta uudistaa ja kehittää toimintatapoja, prosesseja, ja organisaatioita. Tehokkaimmin ja menestyksekkäimmin se onnistuu hyödyntämällä ja soveltamalla tutkittua tietoa sekä kehittämällä luovillakin menetelmillä uudenlaisia palveluita, toimintoja ja yhteistyötä asiakkaiden tarpeet kehittämistyön keskiössä – kuten tässä opinnäytetyössä on tehty.

Yhteistyö ja kohtaaminen ovat olleet niin tämän opinnäytetyön tuloksissa kuin omissa opinnoissamme keskeisiä tekijöitä. Palveluiden integrointi ja monialaisten palveluiden

kokonaisuudet ovat varmasti sosiaali- ja terveysalan tulevaisuutta. Tosin näihin monialaisiin ja moniammatillisesti tuotettuihin palveluihin pätee se sama yksinkertaisuus, johon kiinnitämme huomiota tämän opinnäytetyön johtopäätöksissä: monimuotoisten palveluiden keskiössä tulee olla yksinkertaisesti ihmisten välinen vuorovaikutus ja kohtaaminen, välittäminen ja yhdessä toimiminen. Voimme peilata näitä yhteistyöhön ja kohtamiseen liittyviä periaatteita sekä tekemämme tutkimuksen tuloksiamme myös omaan opiskeluamme. Ylemmän ammattikorkeakoulututkintomme eteneminen ei ole edennyt alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vaan opintomme ovat viivästyneet tavoiteajasta lähes vuoden verran. Tämä on johtunut muuttuneista elämäntilanteistamme ja ennalta-arvaamattomista haasteista. Olemme itsekin olleet tässä työssä käyttämämme määritelmän mukaan keskeyttämiskaavassa olevia opiskelijoita. Ajan ja jaksamisen löytäminen opiskeluun ei ole ollut aina kovinkaan helppoa. Olemme kokeneet konkreettisesti sen, millaiset tukitoimenpiteet ovat auttaneet viemään opintojamme eteenpäin. Oma oppilaitoksemme on ollut valmis räätälöimään opintoja ja niiden suorittamistapoja sen mukaan, mikä on edesauttanut opiskeluamme. Olemme saaneet ohjausta opinnäytetyöhön, vaikka aikataulu on muuttunut matkan varrella. Oma aktiivisuutemme ja tahotomme opintojen etenemiseen ovat varmasti olleet tärkeimmät asiat opintojen etenemisessä, mutta ensisijaisen tärkeää on myös ollut opettajien ja opinto-ohjaajan mahdollistama tuki ja apu. Opinnäytetyön tekeminen parityönä on ollut motivaation ja opiskelun kannalta asia, joka on saanut jatkamaan työn tekemistä vaikeissakin hetkissä opintojen keskeyttämisen sijaan. Opintoihin sitoutumisen ja vertaistuen kannalta yhdessä työn tekeminen on toimivaa ja kannattelevaa.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä on ollut paitsi opintoihin sitoutumisen osalta myös työyhteisö- sekä johtamistaitojen kehittymisen osalta tärkeää. Sosiaali- ja terveysalan työtä tehdään tavallisimmin tiimeissä, joissa yhteistyötaitojen merkitys on laadukkaalle ja tehokkaalle työlle ja sitä myötä laadukkaalle asiakkaalle näkyväksi tulevalle palvelulle tärkeää. Olemme pystyneet oppimaan opinnäytetyömme aiheesta sekä tutkimuksen tekemisestä monin verroin enemmän yhteisen työn myötä kuin erikseen tekemällä. Opiminen on ikään kuin kertautunut niiden reflektiovien keskustelujen aikana sekä yhteisten ja erillisten oivaltamisten hetkinä, jotka ovat tulleet jaetuksi prosessissa. Myös useamman opiskelijan, opiskelijaparien, -ryhmien ja opinnäytteiden ohjaajien muodostavat opinnäytetyöseminaarit ovat antaneet meille arvokasta oppia tutkimuksen tekemisestä sekä mahdollisuuden antaa ja vastaanottaa rakentavaa palautetta. Vastuun kanta-

minen ja toisaalta sen jakaminen sekä vuorottelu ja erilaisten vahvuuksien huomaaminen ja hyödyntäminen ovat myös olleet läsnä opinnäytetyöprosessissamme. Ehkä tärkein johtamiseen liittyvä oppi on opinnäytetyön aikana ollut inhimillisyys ja voimavarat. Se asia, josta eräs haastateltava kertoi tutkimushaastattelun aikana: ei voi olettaa opiskelijan oppivan, jos hän erityisen on kuormittunut, jopa niin, että kouluun tuleminen on haastavaa. Kaiken tekemisen tulee rakentua eettisesti kestäville arvoille, ja elämässä tulee eteen tilanteita, joissa priorisointi ja arvovalintojen tekeminen on välttämätöntä. Perustan, jolle työ rakentuu, on oltava kunnossa. Työelämässä on keskeistä huolehtia työntekijöiden hyvinvoinnista ja jaksamisesta, sillä vain hyvinvoivat ihmiset voivat auttaa muita pitkällä aikavälillä ja kestävästi tarkasteltuna. Hyvinvoiva johtaja ja tiimi kannattelevat koko työyhteisöä, sillä yhteenkuuluvuus on tärkeää, ja hyvä tarttuu, kuten tässäkin opinnäytetyössä on osoitettu. Johtamisen toinen kulmakivi löytyy itsensä johtamisesta. On tärkeää tietää, mitä, miksi ja miten on tekemässä sekä hahmottaa ympäristö ja visioida tulevaisuutta. Myös opinnäytetyöprosessissamme olemme aika ajoin palanneet lähtöpisteeseen ja muistuttaneet itsellemme työmme tavoitetta ja päämäärää. Oman itsemme johtamisen kehittyminen näkyy tämän opinnäytetyön eheänä prosessina, jota lukija voi seurata raportin välityksellä.

Olemme työelämässä sekä opintojemme aikana tutustuneet syrjäytymisuhan alaisuudessa oleviin ihmisiin sekä perehtyneet heidän asemansa ja hyvinvointinsa edistämiseen. Yhteisöjä ja yhteiskuntaa määrittävät ne arvot ja valinnat, joiden mukaan heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä kohdataan tai jätetään kohtaamatta. Tässä opinnäytetyössä olemme etsineet keinoja auttaa heikoimmassa asemassa olevia opiskelijoita sekä tuoneet näkyväksi niitä kehittämistarpeita ammattiopiston ja opiskeluhuollon rakenteissa, joita kehittämällä voitaisiin tavoittaa kaikkein eniten apua tarvitsevat opiskelijat, jotka eivät nykyisillä keinoilla löydy tuen pariin. Olemme tutkimuksessamme pyrkineet objektiivisuuteen sekä tuomaan yhteiskunnallisesti merkittävää aihetta osaltamme näkyväksi ja tieteellisen tarkastelun kohteeksi. Olemme tiedostaneet läpi tutkimusprosessin erityisesti heikossa asemassa olevien nuorten puolesta puhumisen tärkeyden itsellemme sekä tutkijoina että sosiaalialan ammattilaisina (Denscombe 2003, 268-269; Tuomi & Sarajärvi 2018, 160). Olemme pyrkineet kirjoittamaan tutkimusraportin siitä näkökulmasta, että nuorten haasteita ja ammattiopiston opiskeluhuoltoa ennestään tuntemattomat lukijat pystyisivät samaistumaan niihin haasteisiin ja tuen tarpeeseen sekä opiskeluhuollon prosessiin, joita keskeyttämisvaarassa ovat opiskelijat sekä heidän kanssaan työsken-

televät ammattilaiset kohtaavat päivittäin. Opinnäytetyön tekeminen, prosessin ja tulosten mahdollisimman läpinäkyväksi, ymmärrettäväksi ja tavoitettavaksi kirjoittaminen on ollut merkittävä tekijä myös ammatillisen osaamisen näkökulmasta: onhan viranomaisena tai siihen rinnastettavassa työssä toimivan henkilön sosiaalialalla pystyttävä perustelevaan, taustoittamaan ja kuvaamaan työssään tekemiään ratkaisuja eettisesti kestävästi ja ymmärrettävästi.

Tärkeä näkökulma ja ammatillinen mielipiteemme nuorten ja opiskelijoiden auttamiseen on se, että apua tarvitsevat tulisi löytää jo ammattiopintoja aiemmin ja kohdentaa auttamista jatkuvasti enenevässä määrin ennaltaehkäisyyn korjaavien palveluiden sijaan. Tärkeää on auttaa heitä, jotka tarvitsevat apua tässä ja nyt, mutta kustannustehokkaampaa ja ennen kaikkea inhimillisempää olisi auttaa tukea tarvitsevia mahdollisimman varhaisissa vaiheissa. Parhaiten ennaltaehkäisy toimii kehittämällä moniammatillista, ennakoivaa, perhekeskeistä työtettä neuvolassa, varhaiskasvatuksessa sekä peruskoulun alaluokilla. Mielenterveyden ongelmilta suojaavia tunnetaitoja sekä elämönhallintaan liittyviä taitoja tulisi opettaa jokaiselle lapselle ja varmistaa riittävä tuki vanhemmuuteen. Riittävä tuki varhain saatuna ehkäisi myöhempiä haasteita opinnoissa ja elämässä.

LÄHTEET

- A 338/2011. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338>
- A 682/2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen koulutuksen rahoituksen laskentaperusteista. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170682#Pidp447171328>
- Aho, S. & Mäkiäho, A. (2014). Toisen asteen koulutuksen läpäisy ja keskeyttäminen. Vuosina 2001 ja 2006 toisen asteen opinnot aloittaneiden seurantalutkimus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2014:8. Tampere. Saatavilla 12.9.2019 <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aho-s-ja-makiaho-a-toisen-asteen-koulutuksen-lapaisyy-ja-keskeyttaminen-2014.pdf>
- Ahola, S., Saikkonen, L. & Valkoja-Lähteenmäki, L. (2015). Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Arviointiraportti. Opetushallitus. Saatavilla http://www.lapaisyy.fi/wp-content/uploads/2015/11/Lapaisyyutkimus_nettiin.pdf
- Alasuutari, P. (2005). Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A-H., Melin, H. (toim.) (2005). *Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Cederberg, M. & Hartsmar, N. (2013). *Some aspects of early school leaving in Sweden, Denmark, Norway and Finland*. European Journal of Education, Vol 48, No. 3, 2013.
- Denscombe, M. (2003) *The good research guide for small-scale social research projects*. (2nd ed.) Maidenhead: Open University Press.
- Eläketurvakeskus. (4.4.2019). Työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään yhä useammin masennuksen vuoksi. Tiedote. Saatavilla 2.10.2019 <https://www.etk.fi/tiedote/tyokyvyttomyyselakkeelle-siirrytaan-yha-useammin-masennuksen-vuoksi/>
- Eskola, J. (2007). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysivaihe vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J & Valli, R. (toim.) (2007). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (5. uud.p.). Tampere: Vastapaino.
- Frilander, J. (11.10.2013). Lähes puolet työpaikoista on vaarassa kadota. Yleisradio. Saatavilla 12.9.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-6872845>
- Haapakorva, P., Ristikari, T. & Kiilakoski, T. (2018). Toisen asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2018). *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2341-5568 (verkkojulkaisu), nro 58. Saatavilla https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf
- HE 67/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130067>
- Helsingin kaupunki. Opetusvirasto. (2015). Stadin ammattiopisto. Opetussuunnitelman yhteinen osa 2015. Saatavilla 23.6.2019 http://stadinao.eu/OPS15/Yhteinen_osa/
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. (15. uudistettu painos.) Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hjorth, C. F., Bilgrav, L., Frandsen, L. S., Overgaard, C., Torp-Pedersen, C., Nielsen, B., & Bøggild, H. (2016). Mental health and school dropout across educational levels and genders: a 4.8-year follow-up study. *BMC Public Health*, 16, [976]. Saatavilla 2.10.2019 <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3622-8>
- Honkakoski, A., Kinnunen, P. & Vuorijärvi, P. (2016). Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen. Pohjois-Suomen osaamiskeskuksen julkaisu 41. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Saatavilla http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/julkaisu_41_nuorten_aikuistensosiaalisentuentarpeet
- Honkanen, E. & Suomala, A. (2009). *Oppilashuollon käsikirja*. Helsinki: Tammi

- Hyvärinen, M. (2017). Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvoori, J. & Granfelt, R. (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 11-45). Tampere: Vastapaino.
- Kananen, J. (2012). *Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Koramo, M. & Vehviläinen, J. (2015). Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Laadullinen ja määrällinen seuranta vuonna 2014. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2015:3. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166808_ammattillisen_koulutuksen_lapaisyn_tehostamisohjelma.pdf
- Koskela, S. (2013). *"Mie teen vaan oman työni" Toimintatutkimus moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämisestä*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. (Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto). Saatavilla 25.6.2019 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42061/978-951-39-5330-0.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kuronen, I. (2011). *"Mun kompassin neula vaan pyörii." Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37589/978-951-39-4227-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kuronen, I. (2014). Keskeyttämismielmiön tarkastelua. Teoksessa Määttä, S., Kiiveri, L. & Kairaluoma, L. (toim.) (2014). *Otetta opintoihin*. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti.
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070417>
- L 1326/2010. Terveystieteidenhuoltolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2010/20101326>
- L 1287/2013. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2014/20141301>

L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2014/20141301>

L 531/2017. Laki ammatillisesta koulutuksesta. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>

Loukkola, A. & Rantanen, R. (7.6.2017). Peruskoulun päättäneistä yhä useampi saa jatko-opiskelupaikan. Tilastokeskus. Saatavilla 31.8.2019

<https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/peruskoulun-paattaneista-ya-useampi-saa-jatko-opiskelupaikan/>

Metsämuuronen, J. (2006). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) (2006). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja* (s. 81-147). Helsinki: International Methelp.

Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. (2018). Nuorten koulutuspolut. Teoksessa Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2018). *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2341-5568

(verkkojulkaisu), nro 58. Saatavilla https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

Nielsen, K. & Tanggaard, L. (2015). Dropping out and a crisis of trust. *Nordic Psychology* (Online), 67(2), 154- 167. [4]. Saatavilla 2.10.2019

<https://doi.org/10.1080/19012276.2015.1028763>

Nurmi, J-E. (2008). Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) (2008). *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan* (1.-8. painos). Helsinki: WSOY.

Nurmi, P. (2009). *Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. yhteiskuntatieteet 170. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopion yliopisto. Kuopio: Kopijyvä. (Väitöskirja: Kuopion yliopisto). Saatavilla 27.6.2019 http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1300-4/urn_isbn_978-951-27-1300-4.pdf

Nyysönen, T. (15.11.2018). Opettajien aika alkoi mennä muuhun kuin opettamiseen – pikkukunta palkkasi psykiatrisen sairaanhoitajan ja psykologin pysyvästi koululle. Yleisradio. Saatavilla 3.10.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10505171>

- OECD. (2019). *Investing in Youth: Finland, Investing in Youth*. OECD Publishing, Paris. Saatavilla <https://doi.org/10.1787/1251a123-en>
- Opetusalan ammattijärjestö. (7.11.2016). Lausunto. Asia: HE 177/2016 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta. Saatavilla 12.9.2019
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2016-AK-87870.pdf>
- Opetusalan ammattijärjestö. (2018). Ammatillinen. Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Saatavilla 12.9.2019
https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2018/oajjaammatillinen10_2018nettiin.pdf
- Opetushallitus. (2018). Ammatilliset perustutkinnot. Saatavilla 10.6.2019.
https://www.oph.fi/download/195113_Ammatilliset_tutkinnot_juliste_A2_14.12.18.pdf
- Opetushallitus. (2017). Ammatilliset tutkinnot 1.1.2019 alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta. Saatavilla 10.6.2019.
https://www.oph.fi/download/187851_Ammatilliset_tutkiinnot_juliste_A2_2-puol.pdf
- Opetushallitus. (7.3.2014). Ammatillisten perustutkintojen perusteet. Opiskeluhoolto. Saatavilla 27.6.2019
http://www.oph.fi/download/156190_Opiskeluhoolto_AMPE_2014.pdf
- Opetushallinnon tilastopalvelu. Ammatillinen koulutus. Opiskelijat ja tutkinnot. Saatavilla 12.9.2019 <https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen/Sivut/Opiskelijat-ja-tutkinnot.aspx>
- Opetushallinnon tilastopalvelu. (2019). Ammatillisen koulutuksen oppilaitokset. Saatavilla 10.6.2019. https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Oppilaitosverkosto%20-%20ammattillinen%20-%20koulutuksen%20j%C3%A4rjest%C3%A4j%C3%A4.xlsb
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillisen koulutuksen reformi. Ammatillisen koulutuksen rahoituksen uudistus. Saatavilla 27.6.2019
<https://minedu.fi/rahoituksen-uudistus>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillinen koulutus. Saatavilla 6.7.2019
<https://minedu.fi/ammattillinen-koulutus>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillinen koulutus. Ammatillisen koulutuksen hallinto ja rahoitus. Saatavilla 27.6.2019 <https://minedu.fi/ammattillisen-koulutuksen-hallinto-ja-rahoitus>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ammatillisen koulutuksen reformi. Saatavilla 29.6.2019
<https://minedu.fi/amisreformi>
- Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. (2012). Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 52/2012. Helsinki. Saatavilla
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf
- Penttinen, S. & Portin, M. (2017). Ammatillisen koulutuksen opettajat. Teoksessa Kumpulainen, T. (toim.) (2017). *Opettajat ja rehtorit Suomessa 2016*. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2017:2. Saatavilla
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opettajat_ja_rehtorit_suomessa_2016_0.pdf
- Pohjolainen, L. (6.11.2013). Lämpäisyn tehostaminen koulutuksen järjestäjän näkökulmasta. Esitys lämpäisyn tehostamisohjelman seminaarissa. Turku. Saatavilla
<https://docplayer.fi/6665850-Lapaisyn-tehostaminen-koulutuksen-jarjestajan-nakokulmasta.html>
- Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. (2017). Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvoori, J. & Granfelt, R. (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 413-426). Tampere: Vastapaino.
- Sontag-Himmelroos, U. (2013). *Ung och utanför? En studie om utbildning och utanförskap ur ett diskursanalytiskt perspektiv*. Institutionen för socialvetenskap. Helsingfors universitet. Helsingfors. (Helsingfors universitetet: Licentiatavhandling). Saatavilla 2.10.2019
<https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=f66b995d-2c42-4e74-a206-5461c0e3fbe8>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2006). *Opiskeluterveydenhuollon opas*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12. Helsinki. Saatavilla

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71063/Julka_2006_12_opiskeluterveydenhuolto_verkko.pdf?sequence=1

Suomen ammattiin opiskelevien liitto. (4.10.2018). Lausunto. Asia: HE 123/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019. Saatavilla 12.9.2019

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-210427.pdf>

Talentia. (2017). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet.

Saatavilla https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Teerijoki, E. (26.8.2019). Psykiatriset sairaanhoitajat tulivat Turun kouluihin. Turku.

Saatavilla 3.10.2019 <https://www.turku.fi/uutinen/2019-08-26-psykiatriset-sairaanhoitajat-tulivat-turun-kouluihin>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (3.9.2018). Opiskeluhoolto. Saatavilla 23.6.2019

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (21.1.2019). Opiskeluhooltoja koskeva lainsäädäntö.

Saatavilla https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_oppaat/opiskeluhoolto/opiskeluhoollon_keskeinen_lainsaadanto

Tilastokeskus. (27.9.2018a). Ammatillinen koulutus [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 1.

Ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat koulutuslajeittain 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla 31.8.2019

http://www.stat.fi/til/aop/2017/aop_2017_2018-09-27_tau_001_fi.html

Tilastokeskus. (27.9.2018b). Ammatillinen koulutus [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 2.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijat koulutuslajeittain 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla 31.8.2019

http://www.stat.fi/til/aop/2017/aop_2017_2018-09-27_tau_002_fi.html

Tilastokeskus. Ammatillinen koulutus [verkkojulkaisu]. Käsitteet ja määritelmät. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla 31.8.2019

<http://www.stat.fi/til/aop/kas.html>

Tilastokeskus. (14.3.2019). Koulutuksen keskeyttäminen. Saatavilla

https://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tie_001_fi.html

- Tilastokeskus. (2012). Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot. Ammatillisessa koulutuksessa eri ikäisiä. Saatavilla http://www.stat.fi/til/opiskt/2012/opiskt_2012_2014-01-29_kat_001_fi.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (5. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2009). Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Saatavilla <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Saatavilla https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Varia. (2014). Hyvinvointia Varian opiskelijoille – opiskeluhuoltosuunnitelma. Vantaa.
- Vehviläinen, J. (2014). Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Seurantatutkimuksen raportti 2013. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2014:7. Saatavilla http://www.lapaisy.fi/wp-content/uploads/2015/03/Ammatillisen_koulutuksen_lapaisyn_tehostamisohjelma.pdf
- Vehviläinen, J. (2015). Läpäisyn tehostamisohjelman historiikki – muistikuvia ja hyviä käytäntöjä. Opetushallitus. Saatavilla http://www.lapaisy.fi/wp-content/uploads/2015/02/lapaisyhist_nettiin.pdf
- Vilkkä, H. (2005). *Tutki ja kehitä*. Keuruu: Tammi.
- Wiss, K., Hakamäki, P., Hietanen-Peltola, M., Ikonen, J., Järvinen, J., Saaristo, V., Saukko, N. & Ståhl, T. (2019). *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Opetushallitus. Tutkimuksesta tiiviisti 15. Saatavilla 25.6.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138103/URN_ISBN_978-952-343-340-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Äijö, E. (31.5.2019). Saana-Riikka Lahtinen on keskeyttänyt kolme ammatillista tutkintoa. Yle kysyi ammattikouluilta: Oppivelvollisuuden pidentäminen ei auta. Yleisradio. Saatavilla 12.9.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10803533>

LIITE 1. Saatekirje

SAATEKIRJE

Hyvä XX-ammattopiston opetus- ja opiskelijahuollon asiantuntija,
Kutsumme sinut mukaan tutkimukseemme tarkastelemaan ja kehittämään XX-ammattopiston opiskelijahuoltoa ja keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamista.

Opiskelemme Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa syrjäytymisvaarassa olevien terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen koulutusohjelmassa. Opinnäytetyötutkimuksemme tutkii ja kehittää XX:n opiskelijahuollon keinoja tukea keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita, jotka opiskelevat nuorille suunnatussa ammatillisessa perusopetuksessa. Kaikki kokemuksesi, näkemyksesi ja ajatuksesi ovat kehittämistyölle arvokkaita!

Tutkimus toteutetaan ryhmähaastatteluna kevään 2018 aikana. Toivomme tutkimukseemme mukaan opettajia, erityisopettajia, opinto-ohjaajia, terveydenhoitajia, kuraattoreita sekä psykologeja. Haastattelut pyritään järjestämään joustavasti XX:n toimipisteen tiloissa työajalla. Osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastateltavista ei kerätä henkilötietoja. Haastatteluaineistoa käsittelevät vain tutkijat, eikä tutkimustuloksista tai tutkimusraportista voi tunnistaa haastateltavia. Aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua ja tutkimusraportin tullessa hyväksytyksi. Tulokset esitellään XX-ammattopistossa tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusta ohjaavat Titta Riihimäki ja Kirsi Sukula-Ruusunen Diakonia-ammattikorkeakoulusta.

Mikäli voimme olla sinuun yhteydessä ja olisit kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen, jätäthän yhteystietosi linkin kautta tai tekstiviestillä, p. x x x. Annamme mielellämme lisätietoja tutkimuksesta ja vastaamme kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin,
Piia Salo, sosionomi (AMK)
puh. x x x
piia.salo@student.diak.fi

Elina Wetterstrand, sosionomi (AMK)
puh. x x x
elina.wetterstrand@student.diak.fi

LIITE 2. Suostumuslomake tutkimukseen osallistuvilta

SUOSTUMUSLOMAKE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVALTA

Opinnäytetyötutkimuksemme tarkastelee ja kehittää XX-ammattiopiston opiskelijahuollon keinoja tukea keskeyttämisvaarassa olevia opiskelijoita, jotka opiskelevat ammatillista perustutkintoa opetussuunnitelmapohjaisessa koulutuksessa XX-ammattiopistossa. Tutkimuksen työotsikko on ”OPISKELIJAHUOLLON KEINOT TUKEA KESKEYTTÄMISVAARASSA OLEVIA OPISKELIJOITA NUORILLE SUUNNATUSSA KOULUTUKSESSA AMMATTIOPPILAITOKSESSA”.

Tutkimuksen tekevät Elina Wetterstrand (elina.wetterstrand@student.diak.fi) ja Piia Salo (piia.salo@student.diak.fi). Tutkimus on opinnäytetyötutkimus Diakonia-ammattikorkeakouluun sosiaalialan ylemmän korkeakoulututkinnon opintoihin. Tutkimusta ohjaavat Titta Riihimäki ja Kirsi Sukula-Ruusunen Diakonia-ammattikorkeakoulusta.

Tutkimuksessa haastattelemme opetus- ja opiskelijahuollon työntekijöitä. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkittavilla on oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta ja keskeyttää tutkimukseen osallistumisen missä vaiheessa tahansa ilman, että siitä aiheutuu mitään seuraamuksia. Tutkijoilla on oikeus aineistoon, joka on ehditty kerätä ennen keskeyttämisilmoitusta. Tutkimukseen osallistuminen on luottamuksellista. Tutkittavilta ei kerätä henkilötietoja. Haastatteluaineistoa käsittelevät vain tutkijat ja tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäistä tutkittavaa voi tunnistaa. Tutkittavilla on oikeus saada tutkijoilta lisätietoa tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Olen saanut tietoa tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta.

Osallistun tutkimukseen.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys